

คู่มือ

พระไตรปิฎกฉบับแปลคำต่อคำกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคมโลก
ประจำปี ๒๕๖๗

Word-by-Word Translation Tipitaka and
Buddhism Propagation to Global Society
2024

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๗
พระวินัยปิฎก จุฬวรรค ภาค ๒

ได้รับทุนอุดหนุนโครงการจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ
ปีงบประมาณ ๒๕๖๗

คู่มือ การเรียนรู้
พระไตรปิฎกฉบับแปลโดยศัพท์ (คำต่อคำ)
พระไตรปิฎก เล่มที่ ๗
พระวินัยปิฎก จุฬวรรค ภาค ๒

คำชี้แจง

วัตถุประสงค์ของการจัดทำคู่มือการเรียนรู้พระไตรปิฎกฉบับแปลโดยศัพท์ (Word-by-Word Tipitaka Translation) มี ๒ ประการหลัก คือ

๑. เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของศัพท์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับบาลี ที่เป็นอักษรไทยและอักษรโรมัน ทุกคำ

๒. เพื่อให้ความหมายของศัพท์แต่ละคำที่ปรากฏในพระไตรปิฎกทั้ง ๔๕ เล่ม ได้ช่วยสร้างให้ภาษาบาลีเป็นภาษาที่คงอยู่ และสืบเนื่องคู่กับพระพุทธศาสนา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๗ นี้ จัดเป็นพระวินยปิฎก เป็นเล่มที่ ๗ จากทั้งหมด ๘ เล่มของส่วนพระวินยปิฎก โดยในเล่มนี้กล่าวถึง จูฬวรรค หรือ วรรคเล็ก ภาค ๒ ต่อมาจาก ภาค ๑ ในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๖

พระวินยปิฎก จูฬวรรค เป็นเรื่องเบ็ดเตล็ดนอกเหนือจากบทบัญญัติที่มาในพระปาติโมกข์ เป็นเรื่องปลีกย่อยเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติของภิกษุสงฆ์ มีชื่อเรียกโดยรวมว่า “อภิสมจารสิกขา” เรื่องที่กล่าวเหล่านี้เป็นเรื่องเล็กน้อย หากแต่มีข้อพึงกำหนดว่า ในกรณีที่เป็นข้อห้าม ถ้าภิกษุล่วงละเมิดไม่ปฏิบัติตาม ท่านปรับอาบัติทุกกฏเป็นเบื้องต้น และสามารถปรับสูงขึ้นไปถึงอาบัติอุลลัจจัย กล่าวเฉพาะใน จูฬวรรค ภาค ๒ นี้ มีทั้งหมด ๒๒๑ เรื่อง จัดเป็น (๑) ที่ปรับอาบัติทุกกฏ ๒๑๓ เรื่อง โดยแยกเป็น เรื่องที่เกิดขึ้นจากฝ่ายภิกษุ ๑๙๗ เรื่อง และเรื่องที่เกิดจากฝ่ายภิกษุณี ๑๖ เรื่อง (๒) ที่ปรับอาบัติอุลลัจจัย ๓ เรื่อง และ (๓) ที่ปรับอาบัติปาจิตตีย์ ๕ เรื่อง

ในจูฬวรรค ภาค ๒ นี้ ไม่ได้มีแต่เรื่องที่จัดว่าเล็กน้อย หากแต่มีเรื่องสำคัญหลายเรื่องเช่น เรื่องพระเทวทัตทำลายสงฆ์ เรื่องทรงอนุญาตให้สตรีบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนา เรื่องการทำสังคายนา ครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒ เป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา

ในการจัดทำการแปลพระไตรปิฎกฉบับบาลี อักษรไทยและอักษรโรมัน ได้จัดทำออกเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จากพระไตรปิฎก ทุกคำศัพท์นั้น เกิดจากความร่วมมือในการแปลจากบุคลากรทางพุทธศาสนา จาก ๓ กลุ่มสถาบันการศึกษา คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยพุทธศาสนาประเทศศรีลังกา และมหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งมุ่งหวังว่าความเข้าใจในความหมายของภาษาที่พระผู้มีพระภาค ทรงใช้ในการเทศนาสั่งสอน จะเป็นส่วนให้พระพุทธศาสนายั่งยืน และถาวรอยู่ตลอดไป

ในคู่มือการศึกษาพระไตรปิฎกฉบับแปลคำต่อคำ คณะผู้ดำเนินการได้พยายามอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจในคำศัพท์ที่แสดงด้วยการแปลคำต่อคำ ให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชน และผู้สนใจศึกษาความหมายของบาลี อันเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เทศนาธรรม ในขณะเดียวกัน คณะผู้ดำเนินการ ได้สรุปประเด็นของธรรมที่สำคัญ ควรแก่การเรียนรู้ และการนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของแต่ละคน ให้บรรลุจุดหมายที่เป็นความสงบสุขสูงสุดของชีวิต การจัดทำคู่มือ จึงแบ่งออกเป็นบท ในแต่ละบทก็จะเป็นการกล่าวถึงธรรมที่บรรจุอยู่ในแต่ละส่วนของเล่ม พร้อมกับยกตัวอย่างของพระบาลีที่เกี่ยวข้องกับธรรมที่สรุปมาให้ศึกษา ผู้ใช้คู่มือจึงจะศึกษาถึงคำอธิบายธรรม มีบาลีประกอบ ต่อด้วยบทแปลแบบคำต่อคำ และตามด้วยบทแปลโดยความ ที่ได้จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙

สารบัญ

บทที่	เนื้อหา	หน้า
๑	ขุททกขณิก - หมวดว่าด้วยเรื่องเล็กน้อย	๕
๒	เสนาสนิกขณิก - หมวดว่าด้วยเรื่องเสนาสนะ	๙
๓	สัณเภาทกขณิก - หมวดว่าด้วยเรื่องการทำให้สงฆ์แตกแยก	๑๕
๔	วตตกขณิก - หมวดว่าด้วยวัตรปฏิบัติ	๑๙
๕	ปาติโมกขกฎปณิกขณิก - หมวดว่าด้วยการงดปาติโมกข์	๒๓
๖	ภิกขุณีกขณิก - หมวดว่าด้วยภิกษุณี	๒๘
๗	ปญจสตีกกขณิก - หมวดว่าด้วยพระอรหันต์ ๕๐๐ องค์	๓๒
๘	สตตสตีกกขณิก - หมวดว่าด้วยพระอรหันต์ ๗๐๐ องค์	๓๕

บทที่ ๑

ขุททกวัตถุขนธก – หมวดว่าด้วยเรื่องเล็กน้อย

คำว่า ขุททกวัตถุขนธก ประกอบด้วยคำ ๓ คำ คือ ๑.ขุททก หรือ ขุททกะ แปลว่า เล็กน้อย ๒.วตถุ หรือ วัตถุ แปลว่า เรื่อง ๓.ขนธก หรือ ขันธกะ แปลว่า หมวด รวมทั้ง ๓ คำเป็น ขุททกวัตถุขนธก หรือ ขุททกวัตถุขันธกะ เป็นชื่อหมวดพระสูตรที่ว่าด้วยเรื่องเล็กน้อย มีทั้งหมด ๗๘ เรื่อง มีเรื่องพระฉัพพัคคีย์สงรงน้ำ ขัดสีกายกับต้นไม้เป็นเรื่องแรก และมีเรื่องโลหะเป็นเรื่องสุดท้าย กล่าวโดยรวม เรื่องที่ปรากฏในหมวดนี้ เป็นเรื่องเบ็ดเตล็ด เช่น ข้อปฏิบัติในเวลาสงรงน้ำ, การคุมหรสพ, การใช้บาตร, ตลอดถึงเครื่องใช้ที่ทำด้วยวัสดุต่างๆ เช่น โลหะ ไม้ และดินเหนียว เป็นต้น

ตัวอย่าง

๑. บาลี

[๒๕๑] เตน โข ปน สมเยน อณฺญตโร ภิกฺขุ อหิณา ทฏฺฐา กาลกโต โหติ. ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสฺสุ ฯเปฯ น หิ นฺนุ โส ภิกฺขเว อิมานิ ภิกฺขุ จตตาริ อหิราชกุลานิ เมตฺเตน จิตฺเตน ผริ. สเจ หิ โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิมานิ จตตาริ อหิราชกุลานิ เมตฺเตน จิตฺเตน ผเรยฺย, น หิ โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อหิณา ทฏฺฐา กาลํ กเรยฺย. กตมานิ จตตาริ อหิราชกุลานิ ? วิรูปกฺโข อหิราชกุลํ, เอรापถํ อหิราชกุลํ, ฉพฺยาปุตฺตํ อหิราชกุลํ, กณฺหาโคตมกํ อหิราชกุลํ, น หิ นฺนุ โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิมานิ จตตาริ อหิราชกุลานิ เมตฺเตน จิตฺเตน ผริ. สเจ หิ โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อิมานิ จตตาริ อหิราชกุลานิ เมตฺเตน จิตฺเตน ผเรยฺย, น หิ โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ อหิณา ทฏฺฐา กาลํ กเรยฺย. อนฺุชานามิ ภิกฺขเว อิมานิ จตตาริ อหิราชกุลานิ เมตฺเตน จิตฺเตน ผริตฺถ อตฺตคฺคตฺติยา อตฺตรกฺขาย อตฺตปฺริตฺตาย. เอวญฺจ ปน ภิกฺขเว กาทพฺพิ.

“วิรูปกฺเขหิ เม เมตฺตํ	เมตฺตํ เอรापเถหิ เม
ฉพฺยาปุตฺเตหิ เม เมตฺตํ	เมตฺตํ กณฺหาโคตมเกหิ จ.
อปาทเกหิ เม เมตฺตํ	เมตฺตํ ทิปาทเกหิ เม
จตุปปเทหิ เม เมตฺตํ	เมตฺตํ พหุปปเทหิ เม.
มา มํ อปาทโก หีสิ	มา มํ หีสิ ทิปาทโก
มา มํ จตุปปโท หีสิ	มา มํ หีสิ พหุปปโท.
สพฺเพ สตฺตา สพฺเพ ปาณา	สพฺเพ ภูตา จ เกวลา
สพฺเพ ภทฺธานิ ปสฺสนตุ	มา กิณฺจิ ปาปมาคฺมา.

อปฺปมาโน พุทฺโธ, อปฺปมาโน ฌโม, อปฺปมาโน สงฺโฆ, ปมาณวนฺตานิ สรีสฺปานิ อหิวิจฺฉิกา สตฺปทึ อุนฺณนาภิ สรพฺมุ สฺสิกา, กตา เม รกฺขา กตา เม ปฺริตฺตา, ปฏฺฏิกมฺนตุ ภูตานิ, โสหํ นโม ภควโต, นโม สตฺตณฺนํ สมฺมาสมฺพุทฺธานนฺ’ติ.^๑

^๑ วิ.จ. (บาลี มหาจุฬาเตปิฏก) ๗/๒๕๑/๘-๙.

๒. การแปลคำต่อคำ

๒๕๑. เตน โข ปน สมเณ - ก็ โดยสมัยนั้นแล/ อนุญตโร - รูปใดรูปหนึ่ง/ ภิกขุ - ภิกษุ/ อหิณา - อังง/ ทฏฐุ - กัดแล้ว/ กาลงกโต - เป็นผู้มีการะอันกระทำแล้ว/ โหติ. - ย่อมเป็น/ ภควโต - แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า/ เอตมตถ์ - ซึ่งเนื้อความนั้น/ อาโรเจสฺส. - กราบพูลแล้ว/

“น - หามิได้/ หิ - ก็/ นุน - แน่/ โส - นั้น/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ภิกขุ - ภิกษุ/ อิมานิ - เหล่านี้/ จตตาริ - ๔ ตระกูล/ อหิราชกุลานิ - ตระกูลพญางูทั้งหลาย/ เมตเตน - อันประกอบด้วยเมตตา/ จิตเตน - ด้วยจิต/ ฝริ. - แผ่ไปแล้ว/ สเจ - ถ้าวา/ โส - นั้น/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ภิกขุ - ภิกษุ/ อิมานิ - เหล่านี้/ จตตาริ - ๔ ตระกูล/ อหิราชกุลานิ - สุตระกูลพญางูทั้งหลาย/ เมตเตน - อันประกอบแล้วด้วยเมตตา/ จิตเตน - ด้วยจิต/ ฝเรย - พึงแผ่ไป/ น - หามิได้/ หิ - ก็/ โส - นั้น/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ภิกขุ - ภิกษุ/ อหิณา - อังง/ ทฏฐุ - กัดแล้ว/ กาลงกเรย. - พึงกระทำซึ่งการะ/

กตมานิ - เหล่าไหนบ้าง/ จตตาริ - ๔/ ตระกูล/ อหิราชกุลานิ? - ตระกูลพญางูทั้งหลาย?/

[๑] วิรูปกขั - ชื่อวิรูปักษ์/ อหิราชกุล - ตระกูลพญางู/

[๒] เอรापถั - ชื่อเอราปถะ/ อหิราชกุล - ตระกูลพญางู/

[๓] ฉพยาปุตถั - ชื่อฉัพยาบุตร/ อหิราชกุล - ตระกูลพญางู/

[๔] กณหาโคตม - ชื่อกณหาโคตมกะ/ อหิราชกุล - ตระกูลพญางู/

น - หามิได้/ หิ - ก็/ นุน - แน่/ โส - นั้น/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ภิกขุ - ภิกษุ/ อิมานิ - เหล่านี้/ จตตาริ - ๔ ตระกูล/ อหิราชกุลานิ - สุตระกูลพญางูทั้งหลาย/ เมตเตน - อันประกอบแล้วด้วยเมตตา/ จิตเตน - ด้วยจิต/ ฝริ. - แผ่ไปแล้ว/ สเจ - ถ้าวา/ โส - นั้น/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ภิกขุ - ภิกษุ/ อิมานิ - เหล่านี้/ จตตาริ - ๔ ตระกูล/ อหิราชกุลานิ - สุตระกูลพญางูทั้งหลาย/ เมตเตน - อันประกอบแล้วด้วยเมตตา/ จิตเตน - ด้วยจิต/ ฝเรย - พึงแผ่ไป/ น - หามิได้/ หิ - ก็/ โส - นั้น/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ภิกขุ - ภิกษุ/ อหิณา - อังง/ ทฏฐุ - กัดแล้ว/ กาลงกเรย. - พึงกระทำซึ่งการะ/

อนุชานามิ - ย่อมอนุญาต/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [อหิ - ข้าพเจ้า]/ อิมานิ - เหล่านี้/ จตตาริ - ๔ ตระกูล/ อหิราชกุลานิ - สุตระกูลพญางูทั้งหลาย/ เมตเตน - อันประกอบด้วยเมตตา/ จิตเตน - ด้วยจิต/ ฝริสฺส - เพื่อการแผ่ไป/ อตตคฺคตติยา - เพื่อการคุ้มครองตน/ อตตรกฺขาย - เพื่อการรักษาตน/ อตตปริตติ - ซึ่งการป้องกันตน/ กาฐ. - เพื่อการกระทำ/

เอวณจ ปน - ก็ อย่างนี้แล/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [ภิกขุหิ - อันภิกษุทั้งหลาย/ เมตต - อันประกอบด้วยความเมตตา/ จิตต - จิต]/ กาทพฺพ - พึงกระทำ/

“วิรูปกเขหิ - ต่อตระกูลพญางูวิรูปักษ์ทั้งหลาย/ เม - ของข้าพเจ้า/ เมตต - ความเมตตา/ เมตต - ความเมตตา/ เอรापเถหิ - ต่อตระกูลพญางูเอราปถะทั้งหลาย/ เม. - ของข้าพเจ้า/ ฉพยาปุตเตหิ - ต่อตระกูลพญางูฉัพยาบุตรทั้งหลาย/ เม - ของข้าพเจ้า/ เมตต - ความเมตตา/ เมตต - ความเมตตา/ กณหาโคตมเกหิ จ. - ต่อตระกูลพญางูกณหาโคตมกะทั้งหลาย ด้วย/ “อุปาทเกหิ - ผู้ที่ไม่มีเท้า/ [สฺตเตหิ - ต่อสัตว์ทั้งหลาย]/ เม - ของข้าพเจ้า/ เมตต - ความเมตตา/ เมตต - ความเมตตา/ ทวิปาตเกหิ - ผู้มีสองเท้า/ [สฺตเตหิ - ต่อสัตว์ทั้งหลาย]/ เม. - ของข้าพเจ้า/ จตูปปเทหิ - ต่อเหล่าสัตว์สี่เท้า/ เม - ของข้าพเจ้า/ เมตต - ความเมตตา/ เมตต - ความเมตตา/ พหุปฺปเทหิ - ผู้มีเท้ามาก/ [สฺตเตหิ - ต่อสัตว์ทั้งหลาย]/ เม. - ของข้าพเจ้า/ “มา - อย่า/ ม - ซึ่งข้าพเจ้า/ อุปาทโก - ผู้ไม่มีเท้า/ [สฺตโต - สัตว์]/ หีสิ - เปียดเบียนแล้ว/ มา - อย่า/ ม - ซึ่งข้าพเจ้า/ หีสิ - เปียดเบียนแล้ว/ ทวิปาตโก. - ผู้มีสองเท้า/ [สฺตโต - สัตว์]/ มา - อย่า/ ม -

ซึ่งข้าพเจ้า/ จตุปปโท - ผู้มี ๔ เท้า/ [สตโต - สัตว์]/ หิลี - เปียดเบียนแล้ว/ มา - อย่า/ ม -
ซึ่งข้าพเจ้า/ หิลี - เปียดเบียนแล้ว/ พหุปปโท. - ผู้มีเท้ามาก/ [สตโต - สัตว์]/ “สพเพ - ทั้งปวง/
สตตา - สัตว์ทั้งหลาย/ สพเพ - ทั้งปวง/ ปาณา - สัตว์ทั้งหลายที่มีลมหายใจ/ สพเพ - ทั้งปวง/
ภูตา จ - มีชีวิตทั้งหลาย ด้วย/ [สตตา - สัตว์ทั้งหลาย]/ เกวลา. - ทั้งมวล/ สพเพ - ทั้งปวง/
ภทรานิ - ซึ่งความเจริญ/ ปสสนตุ - จงพบเห็น/ มา - อย่า/ กิญจิ - อะไร ๆ/ ปาปมาคมา. -
ได้แผ้วพานแล้ว ซึ่งความเลวร้าย/

“อปปมาโน - มีพระคุณหาประมาณมิได้/ พุทโธ - พระพุทธเจ้า/ อปปมาโน - มีพระคุณหา
ประมาณมิได้/ ธมโม - พระธรรม/ อปปมาโน - มีพระคุณหาประมาณมิได้/ สงโฆ - พระสงฆ์/ ปมาณวนตา
นิ - มีคุณพอประมาณ สรียปานี - สัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย/ “อหิ - งู/ วิจฉิกา - แมงป่อง/ สดปที -
ตะขาบ/ อุณณนาภี - แมงมุม/ สรพฺ - ตั๊กแตน/ มูลิกา. - หนู/ กตา - กระทำแล้ว/ เม - อันข้าพเจ้า/ รกฺขา -
การรักษา/ กต - กระทำแล้ว/ เม - ข้าพเจ้า/ ปริตต - การป้องกัน/ ปฏิกกมนตุ - จงหลีกเลี่ยง/ ภูตานิ. - สัตว์
ผู้มีชีวิตทั้งหลาย/ “โสหิ - ข้าพเจ้า นั้น/ นโม - นอบน้อมแล้ว/ ภควโต - แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า/ นโม -
นอบน้อมแล้ว/ สดตฺตนิ - ทั้ง ๗ พระองค์/ สมมาสมพุทธาน”นติ. - แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย”ดังนี้/

๓. การแปลโดยความ

[๒๕๑] สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งถูกงูกัดถึงแก่ภรรณภาพ

ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นคงจะไม่ได้แผ่เมตตาจิตให้ตระกูลพญางู ๔
ตระกูล เพราะถ้าภิกษุนั้นแผ่เมตตาจิตให้ตระกูลพญางู ๔ ตระกูลนี้ ภิกษุนั้นก็จะไม่ถูกงูกัดถึงแก่ภรรณภาพ

ตระกูลพญางู ๔ ตระกูล คือ

๑. ตระกูลพญางูชื่อวิรูปักษ์

๒. ตระกูลพญางูชื่อเอราปละ

๓. ตระกูลพญางูชื่อฉัพพายุตร

๔. ตระกูลพญางูชื่อกัณหาโคตมกะ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนั้นคงจะไม่ได้แผ่เมตตาจิตให้ตระกูลพญางู ๔ ตระกูลนี้ เพราะถ้าภิกษุนั้นแผ่
เมตตาจิตให้ตระกูลพญางู ๔ ตระกูลนี้ ภิกษุนั้นจะไม่ถูกงูกัดถึงแก่ภรรณภาพ

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุแผ่เมตตาจิตให้ตระกูลพญางู ๔ ตระกูลนี้ เพื่อคุ้มครองตน เพื่อ
รักษาตน เพื่อป้องกันตน

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงแผ่เมตตาอย่างนี้

เราขอมีเมตตาต่อตระกูลพญางูวิรูปักษ์

เราขอมีเมตตาต่อตระกูลพญางูเอราปละ

เราขอมีเมตตาต่อตระกูลพญางูฉัพพายุตร

เราขอมีเมตตาต่อตระกูลพญางูกัณหาโคตมกะ

เราขอมีเมตตาต่อเหล่าสัตว์ที่ไม่มีเท้า

เราขอมีเมตตาต่อเหล่าสัตว์สองเท้า

เราขอมีเมตตาต่อเหล่าสัตว์สี่เท้า

เราขอมีเมตตาต่อเหล่าสัตว์หลายเท้า

สัตว์ไม่มีเท้าอย่าได้เบียดเบียนเรา

สัตว์สองเท้าอย่าได้เบียดเบียนเรา

สัตว์สี่เท้าอย่าได้เบียดเบียนเรา

สัตว์หลายเท้าอย่าได้เบียดเบียนเรา

ขอสรรพสัตว์ที่มีลมหายใจ

ขอสรรพสัตว์ที่ยังมีชีวิตทั้งมวล จงประสบกับความเจริญ

ความเลวร้ายอย่าได้มาแผ้วพานสัตว์ใด ๆ เลย

พระพุทธเจ้ามีพระคุณหาประมาณมิได้ พระธรรมมีพระคุณหาประมาณมิได้ พระสงฆ์มีพระคุณหาประมาณมิได้ สัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย คือ งู แมงป่อง ตะขาบ แมงมุม ตั๊กแตน หนู มีคุณพอประมาณ

เราทำการรักษาแล้ว ทำการป้องกันแล้ว ขอหมู่มสัตว์ผู้มีชีวิตจงหลีกเลี่ยงไป เรานั้นขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาค ขอนอบน้อมพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้ง ๗ พระองค์”^๒

สรุป

สืบเนื่องมาจากมีพระภิกษุอุกุกัฏมรณภาพ พระภิกษุทั้งหลายจึงพากราบูลพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์รับสั่งว่า ภิกษุรูปนั้นคงจะไม่ได้แผ่เมตตาให้ตระกูลพญาทั้ง ๔ คือ ตระกูลพญาวิรูปักข์ ตระกูลพญาเอราปถะ ตระกูลพญาฉฬภยาบุตร และตระกูลพญากัณหาโคตมกะ พระองค์จึงสอนให้พระภิกษุแผ่เมตตาจิตให้ตระกูลพญาทั้ง ๔ ตระกูล เพื่อคุ้มครอง รักษา และป้องกันตนเอง เป็นพระคาถา สรุปใจความได้ว่า “เราขอมีเมตตาต่อตระกูลพญาทั้ง ๔ ตระกูล เราขอมีเมตตาต่อเหล่าสัตว์ที่ไม่มีเท้า สัตว์สองเท้า สัตว์สี่เท้า และสัตว์หลายเท้า สัตว์ที่ไม่มีเท้า มีสองเท้า มีสี่เท้า และมีหลายเท้า อย่าได้เบียดเบียนเรา ขอสรรพสัตว์ที่มีลมหายใจ ปวงสัตว์ที่ยังมีลมหายใจ จงประสบความเจริญ ความเลวร้ายอย่ามาแผ้วพานสัตว์ใด ๆ เลย พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์มีคุณหาประมาณมิได้ สัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย คือ งู แมงป่อง ตะขาบ แมงมุม ตั๊กแตน หนู มีคุณพอประมาณ เราทำการรักษาป้องกันแล้ว ขอหมู่มสัตว์ที่มีชีวิตจงหลีกเลี่ยงไป เราขอนอบน้อมพระผู้มีพระภาค ขอนอบน้อมพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ๗ พระองค์”

คติธรรม

มนุษย์ควรมีเมตตาจิตต่อสรรพสัตว์เพื่อนร่วมโลก อย่าเบียดเบียนกัน เมตตาจิตที่แผ่ไปยังสรรพสัตว์ ทำให้รอดพ้นจากอันตราย

^๒ วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๕๑/๑๔-๑๖.

บทที่ ๒

เสนาสนกขนธก – หมวดว่าด้วยเรื่องเสนาสนะ (ที่นอนที่นั่ง)

คำว่า เสนาสนะ ได้แก่ ที่นอนและที่นั่ง คำว่า ขนธก หรือ ชั้นธกะ แปลว่า หมวด ดังนั้น เสนาสนกขนธก หรือ เสนาสนะชั้นธกะ จึงเป็นชื่อหมวดที่ว่าด้วยเรื่องที่นั่งนอนที่นั้งของสงฆ์ หากจะกล่าวให้เข้าใจ ก็คือเรื่องสถานที่อยู่อาศัย รวมไปถึงเครื่องใช้ เช่น เตียงตั้ง ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน รวมไปถึงการก่อสร้างด้วย ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ภาณวาร คือ ๑. ปฐมภาณวาร ๒. มุติยาณวาร และ ๓. ตติยาณวาร

ในปฐมวาร แบ่งออกเป็น ๘ เรื่องใหญ่ คือ

๑. วิหารานุชานนะ	ทรงอนุญาตวิหาร
๒. มัญจปฐาติอนุชานนะ	ทรงอนุญาตเตียงและตั้งเป็นต้น
๓. เสตวันณาทิอนุชานนะ	ทรงอนุญาตสีขาวเป็นต้น
๔. ปฏิภาณจิตตปฏิกเขปะ	ทรงห้ามภาพจิตรกรรมฝาผนัง
๕. อัญญาถายาทิอนุชานนะ	ทรงอนุญาตให้ก่ออิฐเป็นต้น
๖. อุปัฏฐานศาลาอนุชานนะ	ทรงอนุญาตหอนั้น
๗. ปาการาทิอนุชานนะ	ทรงอนุญาตรั้วล้อมเป็นต้น
๘. อารามปริกเขปนุชานนะ	ทรงอนุญาตรั้วล้อมอาราม

ตัวอย่าง

๑. บาลี

[๒๙๔] เตน สมเณ พุทโธ ภควา ราชคเห วิหริติ เวฬุเน กลนทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเณ ภควตา ภิกขุณฺเฬ เสนาสนํ อปญฺญตฺตํ โหติ. เต จ ภิกขุ ตหํ ตหํ วิหรนฺติ อรญฺเญ รุกขมุเล ปพฺพเต กนฺทรายํ คิริคุหายํ สุसानเ วนปตฺเท อชฺโฌกาเส ปาลลปฺยุเช, เต กาลสฺเสว ตโต ตโต อุปนิภขมนฺติ อรญฺเญ รุกขมุลา ปพฺพตา กนฺทรา คิริคุหา สุसानา วนปตฺธา อชฺโฌกาสา ปาลลปฺยุชา ปาสาทิเกน อภิกกนฺเตน ปฏิกกนฺเตน อาโลกิเตน วิโลกิเตน สมฺภวชิเตน ปสริเตน โอกฺขิตตจฺกขุ อิริยาปถสมฺปนฺนา.

เตน โข ปน สมเณ ราชคหโก เสฏฺฐิ กาลสฺเสว อุตฺตยานํ อคฺมาสี. อพฺพสา โข ราชคหโก เสฏฺฐิ เต ภิกขุ กาลสฺเสว ตโต ตโต อุปนิภขมนฺเต อรญฺเญ รุกขมุลา ปพฺพตา กนฺทรา คิริคุหา สุसानา วนปตฺธา อชฺโฌกาสา ปาลลปฺยุชา ปาสาทิเกน อภิกกนฺเตน ปฏิกกนฺเตน อาโลกิเตน วิโลกิเตน สมฺภวชิเตน ปสริเตน โอกฺขิตตจฺกขุ อิริยาปถสมฺปนฺเน; ทิสฺวานสฺส จิตฺตํ ปสฺสีทิ. อถ โข ราชคหโก เสฏฺฐิ, เณ เต ภิกขุ, เตนฺอุปสงฺกมิ อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกขุ เอตทวโจ “สจฺหาหํ ภนฺเต วิหาเร การาเปยฺยํ, วเสยฺยาถ เม วิหาเรสุ”ติ. น โข คหปติ ภควตา วิหารา อนุญญาตา”ติ. “เตนหิ ภนฺเต ภควนฺตํ ปฏิปฺจุจฺฉิตฺวา มม อาโรเจยฺยาถา”ติ. “เอวํ คหปติ”ติ โข เต ภิกขุ ราชคหกสฺส เสฏฺฐิสฺส ปฏิสฺสุตฺวา, เณ ภควา, เตนฺอุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนตํ นิสฺสีทิสฺส. เอกมฺนตํ นิสฺสินฺนา โข เต ภิกขุ ภควนฺตํ เอตทวโจ “ราชคหโก ภนฺเต เสฏฺฐิ วิหาเร การาเปตฺกาโม, กถํ น โข ภนฺเต อมเหหิ ปฏิปชฺชิตพฺพน”ติ. อถ โข ภควา เอตสฺมิ นินาเน เอตสฺมิ ปกรเณ ธมฺมิ กถํ กตฺวา ภิกขุ อามนฺเตสี “อนุชานามิ ภิกฺขเว ปญฺจ เลณานิ วิหารํ อพฺพโยคํ ปาสาทํ หนมฺมียํ คุหน”ติ.

อถ โข เต ภิกขุ, เณ ราชคหโก เสฏฺฐิ, เตนฺอุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ราชคหโก เสฏฺฐิ เอตทวโจ “อนุญญาตา โข คหปติ ภควตา วิหารา, ยสฺสทานิ กาลํ มณฺญสี”ติ. อถ โข ราชคหโก เสฏฺฐิ เอกาเหเนว

สกุณวิหาเร ปติภูฐาเปสิ. อถ โข ราชคหโก เสฏฐี เต สกุณวิหาเร ปริโยสาเปตวา, เยน ภควา, เตนุปสงกมิ; อุปสงกมิตวา ภควนตํ อภิวาเทตวา เอกมนตํ นิสิติ. เอกมนตํ นิสินโน โข ราชคหโก เสฏฐี ภควนตํ เอตทโวจ “อธิวาเสตุ เม ภนเต ภควา สุวตณาย ภตตํ สหุธิ ภิกขุสฺสเมนา”ติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุนฺหิภาเวน. อถ โข ราชคหโก เสฏฐี ภควโต อธิวาสนํ วิทิตวา อุกฺขายาสนา ภควนตํ อภิวาเทตวา ปทกฺขิณํ กตวา ปกฺกามิ.”^๓

๒. การแปลคำต่อคำ

๒๙๔. เตน สมเณ - โดยสมัยนั้น/ พุทฺโธ - พระพุทธเจ้า/ ภควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ ราชคเห - ในกรุงราชคฤห์/ วิหรติ - ประทับอยู่/ เวฬุเว - ณ วัดเวฬุวัน/ กลนฺทกนิวาเป. - อันเป็นสถานที่พระราชทานซึ่งเหยื่อแก่กระแต/

เตน โข ปน สมเณ - ก็ โดยสมัยนั้นแล/ ภควตา - อันพระผู้มีพระภาคเจ้า/ ภิกฺขุณฺ - แก่ภิกษุทั้งหลาย/ เสนาสนํ - เสนาสนะ/ อปฺลนฺตํ - เป็นอันไม่ทรงบัญญัติแล้ว/ โหติ. - ย่อมเป็น/

เต - เหล่านั้น ด้วย/ ภิกฺขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ ตหิ - นั้น/ [ฐาน - ในสถานที่]/ ตหิ - นั้น/ [ฐาน - ในสถานที่]/ วิหรนฺติ - ย่อมอาศัยอยู่/ อรณฺเณ - ในป่า/ รุกฺขมฺล - ที่โคนไม้/ ปพฺพเต - ที่ภูเขา/ กนฺทรายํ - ที่ชอกเขา/ คิริคูหา - ที่ถ้ำ/ สฺसान - ที่ป่าช้า/ วนปตฺเต - ที่ป่าช้า/ อชฺโฌกาเส - ณ ที่กลางแจ้ง/ ปลาลปฺลฺลฺล - ที่ลอมฟาง/

เต - เหล่านั้น/ [ภิกฺขุ - ภิกษุทั้งหลาย]/ กาลสฺเสว - ต่อกาลนั้นแล/ ตโต - นั้น/ [ฐานโต - จากที่]/ ตโต - นั้น/ [ฐานโต - จากที่]/ อฺปนิกฺขมฺนติ - ย่อมเดินออกมา/ อรณฺญา - จากป่า/ รุกฺขมฺลา - จากโคนไม้/ ปพฺพตา - จากภูเขา/ กนฺทรา - จากชอกเขา/ คิริคูหา - จากถ้ำ/ สฺसानา - จากป่าช้า/ วนปตฺตา - จากป่าช้า/ อชฺโฌกาสา - จากที่แจ้ง/ ปลาลปฺลฺลฺล - จากลอมฟาง/ ปาสาติเกน - อันนำเลื่อมใส/ อภิกฺกนฺเตน - มีการก้าวไป/ ปฏิกฺกนฺเตน - มีการถอยหลัง/ อาโลกิตฺเตน - มีการมองดู/ วิโลกิตฺเตน - มีการเหลียวดู/ สมิลฺลิตฺเตน - มีการคู้แขน/ ปสริเตน - มีการเหยียดแขน/ โอกฺขิตฺตจกฺขุ - เป็นผู้มีสายตาทอดลงต่ำแล้ว/ อิริยาปถสมฺปนฺนา. - เป็นผู้สมบูรณ์แล้วด้วยอิริยาบถ/

เตน โข ปน สมเณ - ก็ โดยสมัยนั้นแล/ ราชคหโก - ชาวกรุงราชคฤห์/ เสฏฺฐี - เศรษฐี/ กาลสฺเสว - ต่อกาลนั้นแล/ อฺยยานํ - สู่สวน/ อคฺมาสิ. - ได้ไปแล้ว/

อทฺทสา โข - ได้เห็นแล้วแล/ ราชคหโก - ชาวกรุงราชคฤห์/ เสฏฺฐี - เศรษฐี/ เต - เหล่านั้น/ ภิกฺขุ - ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ กาลสฺเสว - ต่อกาลนั้นแล/ ตโต - นั้น/ [ฐานโต - จากที่]/ ตโต - นั้น/ [ฐานโต - จากที่]/ อฺปนิกฺขมฺนติ - ย่อมเดินออกมา/ อรณฺญา - จากป่า/ รุกฺขมฺลา - จากโคนไม้/ ปพฺพตา - จากภูเขา/ กนฺทรา - จากชอกเขา/ คิริคูหา - จากถ้ำ/ สฺसानา - จากป่าช้า/ วนปตฺตา - จากป่าช้า/ อชฺโฌกาสา - จากที่แจ้ง/ ปลาลปฺลฺลฺล - จากลอมฟาง/ ปาสาติเกน - อันนำเลื่อมใส/ อภิกฺกนฺเตน - มีการก้าวไป/ ปฏิกฺกนฺเตน - มีการถอยหลัง/ อาโลกิตฺเตน - มีการมองดู/ วิโลกิตฺเตน - มีการเหลียวดู/ สมิลฺลิตฺเตน - มีการคู้แขน/ ปสริเตน - มีการเหยียดแขน/ โอกฺขิตฺตจกฺขุ - เป็นผู้มีสายตาทอดลงต่ำแล้ว/ อิริยาปถสมฺปนฺเน. - เป็นผู้สมบูรณ์แล้วด้วยอิริยาบถ/

ทิสฺวานสฺส - เพราะได้เห็น นั้น [เสฏฺฐโน - ของเศรษฐี]/ จิตฺตํ - จิต/ ปสฺสี. - เลื่อมใสแล้ว/

อถ โข - ครั้งนั้นแล/ ราชคหโก - ชาวกรุงราชคฤห์/ เสฏฺฐี - เศรษฐี/ เณ - ทิศใด/ [ทิสฺวาเคน - ทางทิศ]/ เต - เหล่านั้น/ ภิกฺขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ เตนุปสงกมิ; [ทิสฺวาเคน] - เข้าไปหาแล้ว [ทางทิศ] ทิศนั้น/

^๓ วิ.จ. (บาลีมหาจุฬาทปิฎก) ๗/๒๙๔/๕๙-๖๐.

อุปสงกมิตวา - ครั้นเข้าไปหาแล้ว/ เต - เหล่านั้น/ ภิกขุ - กับภิกษุทั้งหลาย/ เอตทโวจ [วจน] - ได้กล่าวแล้ว [ซึ่งคำ] นั้น/

“สเจหิ - ถ้าวา ข้าพเจ้า/ ภนเต - ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย/ วิหารเ - ในวิหาร/ การาเปยฺย - พึงให้สร้าง/ วเสยยาถ - พึงอยู่/ เม - ของข้าพเจ้า/ [ตุเมเห - ท่านทั้งหลาย]/ วิหารสฺสู”ติ? - ในวิหารทั้งหลาย”ดังนี้/

“น โข - หามิได้แล/ คหปติ - คุณก่อนคหบดี/ ภควตา - อันพระผู้มีพระภาคเจ้า/ วิหารา - วิหารทั้งหลาย/ อนุญญาตา”ติ - อนุญาตแล้ว”ดังนี้/

“เตนหิ - ถ้าเช่นนั้น/ ภนเต - ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย/ [ตุเมเห - ท่านทั้งหลาย]/ ภควนฺต - ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ ปฏิปุจฉิตวา - ทูลถามแล้ว/ มม - แก่ข้าพเจ้า/ อาโรเจยยาถา”ติ - พึงแจ้ง”ดังนี้/

“เอว - อย่างนั้น/ คหปติ”ติ โข - คุณก่อนคหบดี”ดังนี้แล/ เต - เหล่านั้น/ ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ ราชคหสฺส - ชาวกรุงราชคฤห์/ เสฏฺฐิสฺส - ต่อเศรชฺฐี/ ปฏิสฺสุตวา - รับคำแล้ว/ เยน - ทิศใด/ [ทิสภาเคน - ทางทิศ]/ ภควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ เตนุสสงกมิตฺส [ทิสภาเคน] - เข้าไปเฝ้าแล้ว [ทางทิศ] นั้น/ อุปสงกมิตวา - ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว/ ภควนฺต - ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ อภิวัตเตวา - ถวายอภิวัตแล้ว/ เอกมนฺต - ณ ส่วนข้างหนึ่ง/ นิสิตฺส - นั่งลงแล้ว/ เอกมนฺต - ณ ส่วนข้างหนึ่ง/ นิสินฺนา โข - ผู้นั่งลงแล้วแล/ เต - เหล่านั้น/ ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ ภควนฺต - กับพระผู้มีพระภาคเจ้า/ เอตทโวจ [วจน] - ได้กราบทูลแล้ว [ซึ่งคำ] นั้น/

“ราชคหโก - ชาวกรุงราชคฤห์/ ภนเต - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ เสฏฺฐี - เศรชฺฐี/ วิหารเ - ซึ่งวิหารทั้งหลาย/ การาเปตฺกามา - เป็นผู้ประสงค์เพื่อการให้สร้าง/

กถํ นุ โข - อย่างไรหนอแล/ ภนเต - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ อมเทหิ - อันข้าพระองค์ทั้งหลาย/ ปฏิปฺชิตพพ”นติ? - พึงปฏิบัติ”ดังนี้/

อถ โข - ครั้นนั้นแล/ ภควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ เอตสฺมิ - นั้น/ นิทานเ - ในเพราะเรื่อง/ เอตสฺมิ - นั้น/ ปกรเณ - ในเพราะเหตุ/ ธมฺมิ - อันประกอบแล้วด้วยธรรม/ กถํ - ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว/ กตฺวา - ทรงแสดงแล้ว/ ภิกขุ - ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ อามนฺเตสิ - ตรัสเรียกมาแล้ว/

“อนุชานามิ - ย่อมอนุญาต/ ภิกขเว - คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [อหํ - ข้าพเจ้า]/ ปญจ - ๕ ชนิด/ เลณานิ - ซึ่งเสนาสนะที่หลีกเล่นทั้งหลาย/ วิหาร - ซึ่งวิหาร/ อทฺตโยคํ - ซึ่งเรือนมุงแถวเดียว/ ปาสาหํ - ซึ่งปราสาท/ หนมิมิ - ซึ่งเรือนโล้น/ คฺค”นติ - ซึ่งถ้ำ”ดังนี้/

อถ โข - ครั้นนั้นแล/ เต - เหล่านั้น/ ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ เยน - ทิศใด/ [ทิสภาเคน - ทางทิศ]/ ราชคหโก - ชาวกรุงราชคฤห์/ เสฏฺฐี - เศรชฺฐี/ เตนุสสงกมิตฺส; [ทิสภาเคน] - เข้าไปหาแล้ว [ทางทิศ] ทิศนั้น/ อุปสงกมิตวา - ครั้นเข้าไปหาแล้ว/ ราชคหโก - ชาวกรุงราชคฤห์/ เสฏฺฐี - กับเศรชฺฐี/ เอตทโวจ [วจน] - ได้กล่าวแล้ว [ซึ่งคำ] นั้น/

“อนุญญาตา โข - อนุญาตแล้วแล/ คหปติ - คุณก่อนคหบดี/ ภควตา - อันพระผู้มีพระภาคเจ้า/ วิหารา - วิหารทั้งหลาย/ ยสฺสทานิ - ไฉ [กิจจสฺส - เพื่อกิจ] ณ บัดนี้/ [ตฺวํ - ท่าน]/ [ตสฺส - นั้น/ กิจจสฺส - เพื่อกิจ]/ กาลํ - ซึ่งการอันสมควร/ มญฺญสิ”ติ - จงกำหนด”ดังนี้/

อถ โข - ครั้นนั้นแล/ ราชคหโก - ชาวกรุงราชคฤห์/ เสฏฺฐี - เศรชฺฐี/ เอกาเทเนว - โดยวันเดียนั้นแล/ สญฺญิวิหารเ - ยังวิหาร ๖๐ หลังทั้งหลาย/ ปติญฺฐาเปสิ - ให้สำเร็จแล้ว/

อถ โข - ครั้นนั้นแล/ ราชคหโก - ชาวกรุงราชคฤห์/ เสฏฺฐี - เศรชฺฐี/ เต - เหล่านั้น/ สญฺญิวิหารเ - ยังวิหาร ๖๐ หลังทั้งหลาย/ ปริโยสาเปตฺวา - ให้เสร็จแล้ว/ เยน - ทิศใด/ [ทิสภาเคน - ทางทิศ]/ ภควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ เตนุสสงกมิตฺส; [ทิสภาเคน] - เข้าไปเฝ้าแล้ว [ทางทิศ] นั้น/ อุปสงกมิตวา - ครั้นเข้าไป

เฝ้าแล้ว/ ภควนต์ – ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ อภิวัตเตวา – ถวายอภิวัตแล้ว/ เอกมนต์ – ณ ส่วนข้างหนึ่ง/ นิสีทิ. – นั่งลงแล้ว/ เอกมนต์ – ณ ส่วนข้างหนึ่ง/ นิสินโน โข – ผู้นั่งลงแล้วแล/ ราชคหโก – ชาวกรุงราชคฤห์/ เสฏฐี – เศรษฐี/ ภควนต์ – กับพระผู้มีพระภาคเจ้า/ เอตทโวจ [วจน] – ได้กราบทูลแล้ว [ซึ่งคำ] นั้น/

“อริวาเสตุ – ขอจงทรงรับ/ เม – ของข้าพระองค์/ ภนเต – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ สวาทนาย – อันมีในเช้าวันพรุ่งนี้/ โภชนาย – เพื่อการฉัน/ ภตติ – ซึ่งภัตตาหาร/ สหิ – กับ/ ภิกขุสงฆนา”ติ. – ด้วยภิกษุสงฆ์” ดังนี้/

อริวาเสติ – ทรงรับแล้ว/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ ตุนทิกาเวน. – โดยดุชนียภาพ/

อล โข – ครั้งนั้นแล/ ราชคหโก – ชาวกรุงราชคฤห์/ เสฏฐี – เศรษฐี/ ภควโต – ของพระผู้มีพระภาคเจ้า/ อริวาสน – ซึ่งการที่รับนิมนต์/ วิทิตวา – ทรงทราบแล้ว/ อญญาเยสนา – ลูกขึ้นแล้ว จากอาสนะ/ ภควนต์ – ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ อภิวัตเตวา – ถวายอภิวัตแล้ว/ ปทกขิณ – ซึ่งประทักษิณ/ กตวา – กระทำแล้ว/ ปกคามิ. – หลีกไปแล้ว/

๓. การแปลโดยความ

[๒๙๔] สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต เขต กรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคยังไม่ได้ทรงบัญญัติ(ยังไม่ทรงอนุญาต)เสนาสนะแก่ภิกษุทั้งหลาย และ ภิกษุเหล่านั้นอยู่ในที่นั้น ๆ คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง ลอมฟาง

เวลาเช้าตรู่ ภิกษุเหล่านั้นเดินออกมาจากที่นั้น ๆ คือ จากป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง ลอมฟาง ทอดสายตาลงต่ำ มีการก้าวไป การถอยหลัง การมองดู การเลี้ยวดู การคู้แขน การเหยียด แขนนำเลื่อมใส เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอิริยาบถ

ครั้งนั้น เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ไปสวนแต่เช้าตรู่ ได้แลเห็นภิกษุเหล่านั้นเดินออกมาจากที่นั้น ๆ คือ จากป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง ลอมฟาง ทอดสายตาลงต่ำ มีการก้าวไป การถอยหลัง การมองดู การเลี้ยวดู การคู้แขน การเหยียดแขนนำเลื่อมใส เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอิริยาบถ ครั้นเห็นแล้ว เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์นั้นก็มิจิตเลื่อมใส

ลำดับนั้น เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ได้เข้าไปหาภิกษุเหล่านั้น ครั้นแล้วจึงได้กล่าวกับภิกษุเหล่านั้น ดังนี้ว่า “ถ้ากระผมจะ ให้สร้างวิหาร พระคุณเจ้าจะอยู่ในวิหารของกระผมหรือ”

ภิกษุทั้งหลายตอบว่า “คหบดี พระผู้มีพระภาคยังไม่ได้ทรงอนุญาตวิหาร”

เศรษฐีกล่าวว่า “ถ้าเช่นนั้น พระคุณเจ้าจงทูลถามพระผู้มีพระภาคแล้วแจ้งให้กระผมทราบ”

ภิกษุเหล่านั้นรับคำของเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์แล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้น แล้ว ถวายอภิวัตพระผู้มีพระภาค นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ต้องการจะให้สร้างวิหารถวาย ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะพึงปฏิบัติอย่างไร พระพุทธเจ้าข้า”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมมีกถาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น ถ้ำ”

ต่อมา ภิกษุเหล่านั้นเข้าไปหาเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ถึงที่อยู่ ครั้นแล้วได้กล่าวกับเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ดังนี้ว่า “ท่านคหบดี พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตวิหารแล้ว บัดนี้ ท่านกำหนดกาลอันควรเถิด”

ลำดับนั้น เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ให้สร้างวิหาร ๖๐ หลัง โดยใช้เวลาแค่เพียงวันเดียว ครั้นให้สร้างเสร็จแล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้ถวายอภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่สมควร เศรษฐี

ชาวกรุงราชคฤห์ผู้นั้น ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ขอพระผู้มีพระภาคกับภิกษุสงฆ์จงรับ
นิมนต์ ฉันภัตตาหารของข้าพระพุทธเจ้า เพื่อเจริญกุศลในวันพรุ่งนี้เถิด พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์โดยอุชณีภาพ

ครั้งนั้น เศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ทราบว่าพระผู้มีพระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว จึงลุกจากอาสนะถวาย
อภิวาทพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วทูลลาจากไป^๔

สรุป

เมื่อคราวที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน เขตกรุงราชคฤห์ ขณะนั้นยังไม่ได้
ทรงอนุญาตเสนาสนะที่อยู่อาศัยแก่ภิกษุทั้งหลาย ท่านเหล่านั้นก็อาศัยอยู่ในป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่า
ช้า ป่าชุก ที่แจ้ง ลอมฟาง คราวหนึ่งเศรษฐีชาวกรุงราชคฤห์ได้เห็นพระภิกษุเดินออกมาจากที่พักเหล่านั้นด้วยความ
ลำบาก ก็มีจิตเลื่อมใส เข้าไปถามว่า ถ้าเขาส่งวิหาร พระภิกษุจะอยู่ในวิหารของเขาหรือไม่ เหล่าภิกษุ
ได้ตอบว่า พระพุทธเจ้ายังไม่ได้อนุญาตวิหาร เศรษฐีจึงรบกวนพระภิกษุไปทูลถามพระพุทธองค์แล้วมาให้
คำตอบแก่เขาด้วย เมื่อภิกษุกราบทูลเรื่องดังกล่าวแล้ว ทรงอนุญาตเสนาสนะที่อยู่อาศัย ๕ ชนิด คือ วิหาร
เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโถง และถ้ำ เมื่อภิกษุได้ให้คำตอบแก่เศรษฐีแล้ว เศรษฐีให้สร้างวิหาร ๖๐
หลัง ในเวลาวันเดียว แล้วไปกราบนิมนต์พระพุทธเจ้าให้เสด็จไปฉันภัตตาหารในวันรุ่งขึ้น

คติธรรม

การให้ที่พักอาศัยแก่ใคร ควรเน้นที่ความเหมาะสม เน้นที่ประโยชน์ใช้งาน ไม่ใช่หรูหรา ย่อม
อำนวยผลคือความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับ

^๔ วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๙๔-๒๙๕/๘๙-๙๒.

สัณเภาทกษนรค – หมวดว่าด้วยเรื่องการทำให้สงฆ์แตกแยก

คำว่า สัณเภา หรือ สังฆเภา แปลว่า ทำลายสงฆ์ หรือ ทำให้สงฆ์แตกแยกกัน ในที่นี้ สัณเภาทกษนรค หรือ สังฆเภาทกษนรค จะหมายถึงหมวดที่ว่าด้วยเรื่องการทำให้สงฆ์แตกแยก เล่าถึงเหตุการณ์ที่พระเทวทัตคิดทำร้ายพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่ทำไม่สำเร็จ มาถึงเหตุการณ์ที่ทำให้พระเทวทัตอาเจียนเป็นเลือด และเรื่องราวการทำให้คณะสงฆ์แตกกัน พร้อมทั้งข้อกำหนดต่างๆ เกี่ยวกับการที่คณะสงฆ์แตกแยกกัน แบ่งออกเป็น ๓ ภาณวาร คือ ๑. ปฐมภาณวาร ๒. ทุตติยภาณวาร และ ๓. ตติยภาณวาร

ในปฐมภาณวาร แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

๑. ฉลัภยปัพพชาภาณวาร ว่าด้วยเหตุการณ์ออกบรรพชาของเจ้าศากยยะ ๖ พระองค์
๒. เทวทัตตวัตรุภาณวาร ว่าด้วยเรื่องของพระเทวทัต
๓. ปัญจสัตตภาณวาร ว่าด้วยพระศาสดา ๕ จำพวก

ในทุตติยภาณวาร แบ่งเป็น ๖ ตอน คือ

๑. ปากสนียกัมมะภาณวาร ว่าด้วยสงฆ์ทำปากสนียกรรมแก่พระเทวทัต
๒. อชาตสัตตกุมารวัตรุภาณวาร ว่าด้วยเรื่องอชาตศัตรูกุมาร
๓. อภิमारเปสนะภาณวาร ว่าด้วยพระเทวทัตส่งคนไปลอบปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า
๔. โลหิตุปปาตกัมมะภาณวาร ว่าด้วยพระเทวทัตทำร้ายพระพุทธเจ้าจนห้อพระโลหิต
๕. นาฬาคิรีเปสนะภาณวาร ว่าด้วยพระเทวทัตปล่อยช้างนาฬาคิรี
๖. ปัญจวัตรุยาจนภาณวาร ว่าด้วยพระเทวทัตกราบหูลของวัตรุ ๕ ประการ

ในตติยภาณวาร แบ่งเป็น ๓ ตอน คือ

๑. สังฆเภาทกภาณวาร ว่าด้วยการทำลายสงฆ์
๒. อุปาสิปัญหาภาณวาร ว่าด้วยปัญหาของพระอุบาลี
๓. สังฆเภาภาณวาร ว่าด้วยเรื่องที่ทำให้สงฆ์แตกกัน ๑๘ ประการ เป็นต้น

ตัวอย่าง

๑. บาฬี

[๓๓๕] อถ โข ภควา โกสมทียิ ยถาภรินตํ วิหริตวา, เยน ราชคหํ, เตน จาริกํ ปุกกามิ, อนุปุพเพน จาริกํ จรมาโน, เยน ราชคหํ, ตทวสริ. ตตร สุตํ ภควา ราชคเห วิหริติ เวฬุเน กลนทกนิวาเป.

อถ โข สมพหุลา ภิกขุ, เยน ภควา, เตนุปสงกมัสสุ; อุปสงกมิตวา ภควนตํ อภิวาเทตวา เอกมนตํ นิสิตัสสุ; เอกมนตํ นิสินนา โข เต ภิกขุ ภควนตํ เอตทโวลฺล “เทวทตตสฺส ภนเต อชาตสตฺตํ กุมารโ ปณฺจหิ รตสเทหิ สายํ ปาตํ อุปฏฺฐานํ คจฺฉติ, ปณฺจ จ ถาลิปากสตานิ ภตฺตาทิหารโ อภิหริยยตี”ติ. “มา ภิกขเว เทวทตตสฺส ลาภสกุการสิโลกํ ปิหยิตถ, ยาวกัณฺณจ ภิกขเว เทวทตตสฺส อชาตสตฺตํ กุมารโ ปณฺจหิ รตสเทหิ สายํ ปาตํ อุปฏฺฐานํ คมิสฺสติ, ปณฺจ จ ถาลิปากสตานิ ภตฺตาทิหารโ อภิหริยยิสฺสติ, หานิเยว ภิกขเว เทวทตตสฺส ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน วุชฺชติ.

เสยฺยถาปิ ภิกขเว จณฺทสฺส กุกฺกุรสฺส นาสาย ปิตตํ ภินฺทเยยฺย, เอวณฺหิ โส ภิกขเว กุกฺกุโร ภิกฺขเว โส มตฺตาย จณฺทโร อสฺส, เอวเมว โข ภิกขเว ยาวกัณฺณจ เทวทตตสฺส อชาตสตฺตํ กุมารโ ปณฺจหิ รตสเทหิ สายํ ปาตํ อุปฏฺฐานํ คมิสฺสติ, ปณฺจ จ ถาลิปากสตานิ ภตฺตาทิหารโ อภิหริยยิสฺสติ, หานิเยว ภิกขเว เทวทตตสฺส

ปาฏิโกษา กุสเลสุ ฌมเมสุ, โน วุฑฒิ. อุตตวธาย ภิกขเว เทวทตตสส ลามสกุการสิโลโก อุทปาติ, ปราภวาย เทวทตตสส ลามสกุการสิโลโก อุทปาติ.

เสยยถาปิ ภิกขเว กทลీ อุตตวธาย ผลํ เทติ, ปราภวาย ผลํ เทติ, เอวเมว โข ภิกขเว อุตตวธาย เทวทตตสส ลามสกุการสิโลโก อุทปาติ, ปราภวาย เทวทตตสส ลามสกุการสิโลโก อุทปาติ.

เสยยถาปิ ภิกขเว เวฬุ อุตตวธาย ผลํ เทติ, ปราภวาย ผลํ เทติ, เอวเมว โข ภิกขเว อุตตวธาย เทวทตตสส ลามสกุการสิโลโก อุทปาติ, ปราภวาย เทวทตตสส ลามสกุการสิโลโก อุทปาติ.

เสยยถาปิ ภิกขเว โนโฬ อุตตวธาย ผลํ เทติ, ปราภวาย ผลํ เทติ, เอวเมว โข ภิกขเว อุตตวธาย เทวทตตสส ลามสกุการสิโลโก อุทปาติ, ปราภวาย เทวทตตสส ลามสกุการสิโลโก อุทปาติ.

เสยยถาปิ ภิกขเว อสสตรీ อุตตวธาย คพภํ คณหาติ, ปราภวาย คพภํ คณหาติ, เอวเมว โข ภิกขเว อุตตวธาย เทวทตตสส ลามสกุการสิโลโก อุทปาติ, ปราภวาย เทวทตตสส ลามสกุการสิโลโก อุทปาติ.

ผลํ เว กทลీ หนติ

ผลํ เวฬุ ผลํ นฬิ.

สกุการโร กาปุริสํ หนติ

คพภโ อสสตรียถาติ.^๕

๒. การแปลคำต่อคำ

๓๓๕. **อถ โข** – ครั้งนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **โกสมพิย** – ในเมืองโกสัมพี/ **ยถาภินन्द** – ตามอัธยาศัย/ **วิหริตวา** – ประทับอยู่แล้ว/ **เยน** – ทิศใด/ **[ทิสามาเคน – ทางทิศ]/ ราชคห์** – กรุงราชคฤห์/ **เตน** – ทิศนั้น/ **[ทิสามาเคน – ทางทิศ]/ จาริก** – ผู้ที่จาริก/ **ปฏกามิ** – หลีกไปแล้ว/ **อนุพุพเพน** – โดยลำดับ/ **จาริก** – ผู้ที่จาริก/ **จรมาน** – เสด็จเที่ยวไปอยู่/ **เยน** – ทิศใด/ **[ทิสามาเคน – ทางทิศ]/ ราชคห์** – กรุงราชคฤห์/ **ตทวสริ** **[ทิสามาเคน]** – ได้เสด็จไปแล้ว **[สู่ทิศ]** นั้น/ **ตตร** – นั้น/ **สุท** – ได้ยินว่า/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ราชคเห** – เขตกรุงราชคฤห์/ **วิหริติ** – ทรงประทับอยู่/ **เวฬุวน** – ณ วัดเวฬุวัน/ **กลนทกนิวาเป** – อันเป็นสถานที่พระราชทานซึ่งเหยื่อแก่กระแต/

อถ โข – ครั้งนั้นแล/ **สมพพลา** – ผู้มากพร้อม/ **ภิกขุ** – ภิกษุทั้งหลาย/ **เยน** – ทิศใด/ **[ทิสามาเคน – ทางทิศ]/ ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เตนุปสงกมิสสุ** **[ทิสามาเคน]** – เข้าไปเฝ้าแล้ว **[ทางทิศ]** นั้น/ **อุปสงกมิตวา** – ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว/ **ภควนต** – ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **อภิวาเทตวา** – ถวายอภิวาทแล้ว/ **เอกมนต** – ณ ส่วนข้างหนึ่ง/ **นิสิทิส** – นั่งลงแล้ว/ **เอกมนต** – ณ ส่วนข้างหนึ่ง/ **นิสินนา โข** – ผู้นั่งลงแล้ว/ **เต** – เหล่านั้น/ **ภิกขุ** – ภิกษุทั้งหลาย/ **ภควนต** – กับพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เอตทโวล्ल** **[วจน]** – ได้กราบทูลแล้ว **[ซึ่งคำ]** นั้น/

“**เทวทตตสส** – ของพระเทวทัต/ **ภนเต** – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ **อชาตสตก** – พระนามว่า อชาตศรัตรู/ **กุมาร** – พระกุมาร/ **ปณจติ** – [อันคุณด้วย] ๕ คัน/ **รตสเทติ** – ด้วยร้อยแห่งรถทั้งหลาย/ **สาย** – ในเวลาเย็น/ **ปาด** – ในเวลาเช้า/ **อุปฏฐาน** – ผู้ที่อุปฐาก/ **คจจติ** – ย่อมไป/ **ปณจ จ** – [อันคุณด้วย] ๕ สำหรับ ด้วย/ **ถาลิปากสทานิ** – สร้อยแห่งถาดทั้งหลาย/ **ภตตาทิหาร** – สำหรับแห่งภัตตาหาร/ **อภิหริยตี**”ติ – ย่อมนำไป”ดังนี้/

“**มา** – ออย่า/ **ภิกขเว** – ภิกษุทั้งหลาย/ **เทวทตตสส** – อันพระเทวทัต/ **ลามสกุการสิโลโก** – ลามสกุการและกรรมสารเสริญ/ **ปิยิตถ** – ยินดีแล้ว/ **ยาวกิวณจ** – เพียงใด ก็/ **ภิกขเว** – ภิกษุทั้งหลาย/

^๕ วิ.จ. (บาลี มหาจุฬาลงกรณปิฎก) ๗/๓๓๕/๑๒๒-๑๒๓.

เทวทูตตสส - ของพระเทวทัต/ อชาตตต - พระนามว่าอชาตศัตรู/ กุมาร - พระกุมาร/ ปณจ - [อันคุณด้วย] ๕ คัน/ รกสเทหิ - ด้วยร้อยแห่งรถทั้งหลาย/ สาย - ในเวลาเย็น/ ปาต - ในเวลาเช้า/ อุฏฐานิ - สู่ที่บำรุง/ คมิสสตี - จักไป/ ปณจ จ - [อันคุณด้วย] ๕ สำหรับ ด้วย/ ถาลิปากสถานิ - สร้อยแห่งเถาทั้งหลาย/ ภตตาทิหาร - สำหรับแห่งภัตตาหาร/ อภิหริยิสตี - จักนำไป/

หานิเยว - ความเสื่อมเท่านั้น/ ภิกขเว - ภิกษุทั้งหลาย/ เทวทูตตสส - อันพระเทวทัต/ ปาฏิทกขา - พึงหวังเฉพาะ/ กุสเลสุ - อันเป็นกุศล/ ธมเมสุ - ในธรรมทั้งหลาย/ โน - หามิได้/ วุฑฒิ. - ความเจริญ/ “เสยยาปิ - แม้ฉันใด/ ภิกขเว - ภิกษุทั้งหลาย/ จณทสส - ตัวดูร้าย/ กุกกุรุตส - ของลูกสุนัข/ นาสาย - ที่จมูก/ ปิตต - ซึ่งดีหมี/ ภินเทยฺย - พึงหา/

เอวณฺหิ - อย่างนี้แล/ โส - ตัวนั้น/ ภิกขเว - ภิกษุทั้งหลาย/ กุกกุโร - ลูกสุนัข/ ภียโยโสเมตตตาย - โดยยิ่งโดยประมาณ จณทโร - เป็นสัตว์ดูร้ายกว่า/ อสส - พึงเป็น/

เอวเมว โข - ฉะนั้นเหมือนกันแล/ ภิกขเว - ภิกษุทั้งหลาย/ ยาวกิวณจ - เพียงใดแล/ เทวทูตตสส - ของพระเทวทัต/ อชาตตต - พระนามว่าอชาตศัตรู/ กุมาร - พระกุมาร/ ปณจ - [อันคุณด้วย] ๕ คัน/ รกสเทหิ - ด้วยร้อยแห่งรถทั้งหลาย/ สาย - ในเวลาเย็น/ ปาต - ในเวลาเช้า/ อุฏฐานิ - สู่ที่บำรุง/ คมิสสตี - จักเสด็จไป/ ปณจ จ - [อันคุณด้วย] ๕ สำหรับ ด้วย/ ถาลิปากสถานิ - สร้อยแห่งเถาทั้งหลาย/ ภตตาทิหาร - สำหรับแห่งภัตตาหาร/ อภิหริยิสตี - จักไป/

หานิเยว - ความเสื่อมเท่านั้น/ ภิกขเว - ภิกษุทั้งหลาย/ เทวทูตตสส - อันพระเทวทัต/ ปาฏิทกขา - พึงหวังเฉพาะ/ กุสเลสุ - อันเป็นกุศล/ ธมเมสุ - ในธรรมทั้งหลาย/ โน - หามิได้/ วุฑฒิ. - ความเจริญ/

“อตฺตวธาย - เพื่ออันฆ่าซึ่งตน/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ เทวทูตตสส - แก่พระเทวทัต/ ลากสกุการสิโลโก - ลากสักการะและความสรรเสริญ/ อุทปาติ - เกิดขึ้นแล้ว/ ปราภวาย - เพื่อความเสื่อม/ เทวทูตตสส - แก่พระเทวทัต/ ลากสกุการสิโลโก - ลากสักการะและความสรรเสริญ/ อุทปาติ. - เกิดขึ้นแล้ว/ “เสยยาปิ - แม้ฉันใด/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ กทลี - ต้นกล้วย/ อตฺตวธาย - เพื่ออันฆ่าซึ่งตน/ ผล - ซึ่งผล/ เทติ - ย่อมให้/ ปราภวาย - เพื่อความเสื่อม/ ผล - ซึ่งผล/ เทติ - ย่อมให้/

เอวเมว โข - ฉะนั้นเหมือนกันแล/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ อตฺตวธาย - เพื่ออันฆ่าซึ่งตน/ เทวทูตตสส - แก่พระเทวทัต/ ลากสกุการสิโลโก - ลากสักการะและความสรรเสริญ/ อุทปาติ - เกิดขึ้นแล้ว/ ปราภวาย - เพื่อความเสื่อม/ เทวทูตตสส - แก่พระเทวทัต/ ลากสกุการสิโลโก - ลากสักการะและความสรรเสริญ/ อุทปาติ. - เกิดขึ้นแล้ว/ “เสยยาปิ - แม้ฉันใด/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ เวสุ - ต้นไผ่/ อตฺตวธาย - เพื่ออันฆ่าซึ่งตน/ ผล - ซึ่งขลุ่ย/ เทติ - ย่อมให้/ ปราภวาย - เพื่อความเสื่อม/ ผล - ซึ่งขลุ่ย/ เทติ - ย่อมให้/

เอวเมว โข - ฉะนั้นเหมือนกันแล/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ อตฺตวธาย - เพื่ออันฆ่าซึ่งตน/ เทวทูตตสส - แก่พระเทวทัต/ ลากสกุการสิโลโก - ลากสักการะและความสรรเสริญ/ อุทปาติ - เกิดขึ้นแล้ว/ ปราภวาย - เพื่อความเสื่อม/ เทวทูตตสส - แก่พระเทวทัต/ ลากสกุการสิโลโก - ลากสักการะและความสรรเสริญ/ อุทปาติ. - เกิดขึ้นแล้ว/ “เสยยาปิ - แม้ฉันใด/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ นโ - ต้นอ้อ/ อตฺตวธาย - เพื่ออันฆ่าซึ่งตน/ ผล - ซึ่งขลุ่ย/ เทติ - ย่อมให้/ ปราภวาย - เพื่อความเสื่อม/ ผล - ซึ่งขลุ่ย/ เทติ - ย่อมให้/

เอวเมว โข - ฉะนั้นเหมือนกันแล/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ อตฺตวธาย - เพื่ออันฆ่าซึ่งตน/ เทวทูตตสส - แก่พระเทวทัต/ ลากสกุการสิโลโก - ลากสักการะและความสรรเสริญ/ อุทปาติ - เกิดขึ้นแล้ว/ ปราภวาย - เพื่อความเสื่อม/ เทวทูตตสส - แก่พระเทวทัต/ ลากสกุการสิโลโก - ลากสักการะและความ

สรรเสริญ/ อุทปาติ. – เกิดขึ้นแล้ว/ “เสวยธาปี – แม้นใด/ ภิกขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ อสสตรี้ – แม่ม้าอัสตร/ อุตตวธาย – เพื่ออันฆ/ คพภ – ซึ่งครรร/ คณหาติ – ย่อมถือ/ ปราภวาย – เพื่อความเสื่อม/ คพภ – ซึ่งครรร/ คณหาติ – ย่อมถือ/

เอวเมว โข – ฉะนั้นเหมือนกันแล/ ภิกขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ อุตตวธาย – เพื่ออันฆ่าซึ่งตน/ เทวตตสส – แก่พระเทวทัต/ ลามสการสิโลโก – ลามสักการะและความสรรเสริญ/ อุทปาติ – เกิดขึ้นแล้ว/ ปราภวาย – เพื่อความเสื่อม/ เทวตตสส – แก่พระเทวทัต/ ลามสการสิโลโก – ลามสักการะและความสรรเสริญ/ อุทปาติ”ติ. – เกิดขึ้นแล้ว”ดังนี้/

“ผล เว – ผลแล/ กทลี – ซึ่งต้นกล้วย/ หนติ – ย่อมฆ่า/ ผล – ขลุย/ เวฐ – ซึ่งต้นไผ่/ ผล – ขลุย/ นฬิ. – ซึ่งต้นอ้อ/ สกกาโร – สักการะ/ กาปุริส – ซึ่งคนชั่ว/ หนติ – ย่อมฆ่า/ คพภ – ครรร/ อสสตรี้ – ซึ่งม้าอัสตร/ ยถา”ติ. – ฉนั้นใด”ดังนี้/

๓. การแปลโดยความ

[๓๓๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กรุงโกสัมพีตามพระอัยยาคัยแล้ว เสด็จจาริกไปโดยลำดับ จนถึงกรุงราชคฤห์ ทราบว่า พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน สถานที่ให้เหยื่อกระแต ในกรุงราชคฤห์ นั้น

ครั้งนั้น ภิกษุจำนวนมากเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วได้ถวายอภิวาทพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ภิกษุเหล่านั้นผู้หนึ่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อชาตศัตรูกุมารเสด็จโดยราชรถ ๕๐๐ คัน ไปบำรุงพระเทวทัต ทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า และรับสั่งให้นำภัตตาหารที่สมควรไปพระราชทาน ๕๐๐ สำหรับ”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายอย่ายินดีลามสักการะและความสรรเสริญของเทวทัตเลย เมื่ออชาตศัตรูกุมารจักเสด็จโดยราชรถ ๕๐๐ คันไปบำรุงเทวทัต ทั้งเวลาเย็นเวลาเช้า และจักรับสั่งให้นำภัตตาหารที่สมควรไปพระราชทาน ๕๐๐ สำหรับเพียงใด เทวทัตก็พึงหวังความเสื่อมในกุศลธรรมทั้งหลายเพียงนั้น หวังความเจริญไม่ได้

ภิกษุทั้งหลาย อชาตศัตรูกุมารจะไปบำรุงพระเทวทัตในเวลาเย็นเวลาเช้า พร้อมด้วยราชรถ ๕๐๐ คัน จะนำภัตตาหาร ๕๐๐ สำหรับไปได้สักกี่วัน ภิกษุทั้งหลายความเสื่อมจากกุศลธรรมเป็นอันเทวทัตหวังได้ ความเจริญอย่าได้หวัง ลามสักการะและสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัตก็เพื่อฆ่าตนเอง ลามสักการะและการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัต เพื่อความเสื่อม เหมือนคนเอาดีหมิ่นหาที่จุมูกลูกสุนัขดุ ลูกสุนัขก็จะเพิ่มความดุยิ่งขึ้น

ภิกษุทั้งหลาย ลามสักการะและการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตนเอง ลามสักการะและการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อความเสื่อม เหมือนต้นกล้วยออกปลีเพื่อฆ่าตนเอง ออกปลีเพื่อความเสื่อม

ภิกษุทั้งหลาย ลามสักการะและการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตนเอง ลามสักการะและการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อความเสื่อม เหมือนต้นไผ่ตกขุยเพื่อฆ่าตนเอง ตกขุยเพื่อความเสื่อม

ภิกษุทั้งหลาย ลามสักการะและการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตนเอง ลามสักการะและการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อความเสื่อม เหมือนไม้้อตกขุยเพื่อฆ่าตนเอง ตกขุยเพื่อความเสื่อม

ภิกษุทั้งหลาย ลากสักการะและการสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อฆ่าตนเอง ลากสักการะและความสรรเสริญเกิดขึ้นแก่เทวทัตเพื่อความเสื่อม เหมือนแม่ม้าอัสตรตั้งครรภ์เพื่อฆ่าตนเอง ตั้งครรภ์เพื่อความเสื่อมพระผู้มีพระภาคครั้งตรัสดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถาประพันธ์ว่า

“ผลกล้วยฆ่าต้นกล้วย ขุยไผ่ฆ่าต้นไผ่
ดอกอ้อฆ่าต้นอ้อ ลูกม้าอัสตรฆ่าแม่ม้า ฉันทไค
สักการะย่อมฆ่าคนชั่ว ฉันทนั้น”^๖

สรุป

เมื่อครั้งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ที่กรุงโกสัมพี และเสด็จจาริกกระทั่งมาถึงกรุงราชคฤห์ ทรงประทับอยู่ ณ พระเวฬุวัน พระภิกษุทั้งหลายพากันมาเฝ้า แล้วกราบทูลว่า “เจ้าชายอชาตศัตรูกุมารเสด็จโดยราชรถ ๕๐๐ คัน ไปบำรุงพระเทวทัตทั้งเวลาเย็นและเวลาเช้า รับสั่งให้นำภัตตาหารที่สมควรไปถวาย ๕๐๐ สำหรับ” พระพุทธองค์ทรงตอบให้ภิกษุทั้งหลายอย่าไปยินดีลากสักการะและสรรเสริญของพระเทวทัตเลย พระเทวทัตรับมาเพียงใด ก็จะมีแต่ความเสื่อมเพียงนั้น หวังความเจริญไม่ได้ และจะเป็นไปได้สักกี่วัน ความเสื่อมจากกุศลธรรมที่เขาหวังได้ ลากสักการะและสรรเสริญของพระเทวทัตเกิดขึ้นเพื่อฆ่าตนเอง เหมือนคนนำดีหมีมาทาจมูกสุนัขดุ ก็มีแต่จะทำให้สุนัขดุขึ้น เหมือนต้นกล้วยออกปลีเพื่อฆ่าตนเอง เหมือนต้นไผ่ตกขุยเพื่อฆ่าตนเอง เหมือนต้นอ้อตกขุยเพื่อฆ่าตนเอง เหมือนแม่ม้าอัสตรตั้งครรภ์เพื่อฆ่าตนเอง” จากนั้นพระพุทธองค์ได้ตรัสพระคาถา ความว่า “ผลกล้วยฆ่าต้นกล้วย ขุยไผ่ฆ่าต้นไผ่ ดอกอ้อฆ่าต้นอ้อ ลูกม้าอัสตรฆ่าแม่ม้า ฉันทไคสักการะย่อมฆ่าคนชั่ว ฉันทนั้น”

คติธรรม

ลากสักการะ ทรัพย์สินเงินทองทั้งหลายเมื่อเกิดกับคนชั่ว ย่อมกลับกลายเป็นศัตรูมาทำร้ายคนชั่วคนนั่นเอง

^๖ วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๓๕/๑๗๙-๑๘๐.

บทที่ ๔

วตฺตกฺขนธก – หมวดว่าด้วยวัตรปฏิบัติ

คำว่า วตฺต หรือ วัตตะ หมายถึง วัตร หรือข้อปฏิบัติ ในที่นี้ วตฺตกฺขนธก หรือ วัตตขันธกะ จึงหมายถึง หมวดที่ว่าด้วยวัตรหรือข้อปฏิบัติของพระสงฆ์ มี ๑๔ เรื่อง คือ

๑. อาคันตุกวัตร	ว่าด้วยวัตรปฏิบัติของภิกษุผู้จรมา
๒. อาวาสกวัตร	ว่าด้วยวัตรปฏิบัติของภิกษุผู้อยู่ในอาวาส
๓. คมิกวัตร	ว่าด้วยวัตรปฏิบัติของภิกษุผู้ออกเดินทาง
๔. อนุโมทนาวัตตกถา	ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในการอนุโมทนา
๕. ภัตตคควัตตกถา	ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในโรงฉัน
๖. ปิณฑจาริกวัตตกถา	ว่าด้วยวัตรปฏิบัติของภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต
๗. อารัญญิกวัตตกถา	ว่าด้วยวัตรปฏิบัติของภิกษุผู้อยู่ป่า
๘. เสนาสนวัตตกถา	ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในเสนาสนะ
๙. ชันตาขรวัตตกถา	ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในเรือนไฟ
๑๐. วัจจกฺกวัตตกถา	ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในวัจจก
๑๑. อุปัชฌายวัตตกถา	ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในพระอุปัชฌาย์
๑๒. สัทธวัหาริกวัตตกถา	ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในสัทธวัหาริก
๑๓. อาจารยวัตตกถา	ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในพระอาจารย์
๑๔. อันเตवासิกวัตตกถา	ว่าด้วยวัตรปฏิบัติในอันเตवासิก

ตัวอย่าง

๑. บาลี

[๓๕๗] เตนหิ ภิกขเว อาคนตุกานํ ภิกขุณํ วตฺตํ ปญฺญเปสสามิ, ยถา อาคนตุเกหิ ภิกขุหิ สมนํ วตฺติตตพฺพํ. อาคนตุเกน ภิกขเว ภิกขุณา “อิทานิ อารามํ ปวิสสสามิ”ติ อุปาหนา โอมฺมยจิตฺวา นิจํ กตฺวา ปปโผฏฺเตว คเหตุว ฆตฺตํ อปนาเมตฺวา สีสํ วิวริตฺวา สีสํ จีวรํ ขนฺธํ กตฺวา สารุกํ อตฺรมาเนน อาราโม ปวิสิตตพฺพํ, อารามํ ปวิสณฺเตน สลฺลกฺเขตพฺพํ “กตถ อวาสิกํ ภิกขุ ปฏฺติกมฺนตี”ติ. ยตถ อวาสิกํ ภิกขุ ปฏฺติกมฺนตี อุปฺปฐฺฐานสาลาเย วา มณฺฑปํ วา รุกฺขมฺมูเล วา, ตตถ คนฺตฺวา เอกมฺนตํ ปตฺโต นิภฺชิปีตพฺพํ, เอกมฺนตํ จีวรํ นิภฺชิปีตพฺพํ, ปฏฺฐิรูปํ อาสนํ คเหตุว นิสิตฺตพฺพํ, ปาณียํ ปุจฺจิตพฺพํ, ปรีโฆชนียํ ปุจฺจิตพฺพํ “กตมํ ปาณียํ, กตมํ ปรีโฆชนียนํ”ติ. สเจ ปาณียเณน อตฺถโถ โหตี, ปาณียํ คเหตุว ปาตพฺพํ, สเจ ปรีโฆชนียเณน อตฺถโถ โหตี, ปรีโฆชนียํ คเหตุว ปาทา ไร่วิตพฺพา, ปาเท ไร่วนฺเตน เอกเณน หตฺเถน อุทกํ อาสิณฺจิตพฺพํ, เอกเณน หตฺเถน ปาทา ไร่วิตพฺพา, เณน หตฺเถน อุทกํ อาสิณฺจิตพฺพํ, น เตเนว หตฺเถน ปาทา ไร่วิตพฺพา, อุปาหนาปุณฺณจฺโฬภํ ปุจฺจิตฺวา อุปาหนา ปุณฺณจิตพฺพา, อุปาหนา ปุณฺณเตน ปฐฺมํ สุกฺเขน จฺโฬเกน ปุณฺณจิตพฺพา, ปจฺฉา อลฺเลน, อุปาหนาปุณฺณจฺโฬภํ ไร่วิตฺวา เอกมฺนตํ วิสฺสขฺเขตพฺพํ.

สเจ อวาสิกํ ภิกขุ วุฑฺฒ โหตี, อภิวาเทตพฺพํ. สเจ นวโก โหตี, อภิวาทาเปตพฺพํ. เสนาสนํ ปุจฺจิตพฺพํ “กตมํ เม เสนาสนํ ปาปุณฺนาตี”ติ. อชฺฌมาวุฏฺฐํ วา อนชฺฌมาวุฏฺฐํ วา ปุจฺจิตพฺพํ, โคจโร ปุจฺจิตพฺพํ, อโคจโร ปุจฺจิตพฺพํ, เสกฺขสมมตานิ กุลานิ ปุจฺจิตพฺพานิ, วจฺจกฺขนธํ ปุจฺจิตพฺพํ, ปสฺสาวกฺขนธํ ปุจฺจิตพฺพํ, ปาณียํ

ปุจฉิตัพพ, ปริโภชนียํ ปุจฉิตัพพ, กตฺตรทณฺโท ปุจฉิตัพพ, สํสส กตฺกสณฺฐานํ ปุจฉิตัพพ “กํ กาลํ ปวิสิตัพพ, กํ กาลํ นิภฺมิตัพพ”ติ. สเจ วิหาโร อนชฺฌมาวุฏฺโฐ โหติ, กวาภู อโภฏฺเตวา มุหุตฺตํ อคเมตฺวา ฆฏิกํ อุกฺขมาฏฺเตวา กวาภู ปณามेतฺวา พหิ จฺฐิเตน นิลโลเกตฺวโฬ.^๗

๒. การแปลคำต่อคำ

๓๕๗. “เตนฺหิ – ถ้าอย่างนั้น/ ภิกฺขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [อหํ – ข้าพเจ้า]/ อาคนฺตุกานํ – ผู้आคนฺตุกะ/ ภิกฺขุ – แก่ภิกษุทั้งหลาย/ วตฺตํ – ซึ่งวัตร/ ปณฺญเปสฺสามิ – จักบัญญัติ/ ยถา – โดยประการใด/ อาคนฺตุเกหิ – ผู้आคนฺตุกะ/ ภิกฺขุ – อันภิกษุทั้งหลาย/ สมนฺา – โดยชอบ/ [วตฺตํ – วัตร]/ วตฺติตัพพ. – พึงประพจน์/ อาคนฺตุเกน – ผู้आคนฺตุกะ/ ภิกฺขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ภิกฺขุ – อันภิกษุ/ ‘อิทาณิ – ในกาลนี้/ [อหํ – ข้าพเจ้า]/ อารามํ – สู้วัด/ ปวิสิสฺสามิ’ติ – จักเข้าไป”ดังนี้/ อุปาหนา – ซึ่งรองเท้า/ โอมฺมุจิตฺวา – ถอดแล้ว/ นิจํ – ให้ต่ำ/ กตฺวา – กระทำแล้ว/ ปปฺโผฏฺเตวา – เคาะแล้ว/ คเหตฺวา – ถือแล้ว/ ฉตฺตํ – ซึ่งร่ม/ อปนาเมตฺวา – ลดแล้ว/ สีสํ – ซึ่งศีรษะ/ วิวริตฺวา – เปิดแล้ว/ สีเส – ที่ศีรษะ/ จีวรํ – ซึ่งจีวร/ ขนฺธ – บนบ่า/ กตฺวา – ทำแล้ว/ สาธุกํ – ให้ดี/ อตฺรมาเนน – ผู้ไม่รีบร้อนอยู่/ อาราโม – วัด/ ปวิสิตัพพ. – พึงเข้าไป/

[อาคนฺตุเกน – ผู้आคนฺตุกะ/ ภิกฺขุ – อันภิกษุ]/ อารามํ – สู้วัด/ ปวิสฺสนเตน – ผู้เข้าไปอยู่/ สลฺลลฺกเขตฺตัพพ – พึงสังเกต/ ‘กตฺถ – ไหน/ [ฐาเน – ในสถานที่]/ อาวาสิกา – ผู้อยู่ในวัด/ ภิกฺขุ – ภิกษุทั้งหลาย/ ปฏิกฺกมณฺตี’ติ? – ย่อมประชุมกัน’ดังนี้/

ยตฺถ – ไດ/ [ฐาเน – ในสถานที่]/ อาวาสิกา – ผู้อยู่ในวัด/ ภิกฺขุ – ภิกษุทั้งหลาย/ ปฏิกฺกมณฺตี – ย่อมประชุมกัน/ อุปฺปฺฐานสาลาเย วา – ที่โรงฉัน หรือ/ มณฺฑปเ วา – หรือว่า ที่มณฑป/ รุกฺขมฺมูลเ วา – หรือว่า ที่โคนต้นไม้/ ตตฺถ – แห่งนั้น/ [ฐาเน – ในสถานที่]/ คนฺตฺวา – ไปแล้ว/ เอกมณฺตํ – ณ ส่วนข้างหนึ่ง/ ปตฺโต – บาตร/ นิภฺมิตัพพ – พึงเก็บ/ เอกมณฺตํ – ณ ส่วนข้างหนึ่ง/ จีวรํ – จีวร/ นิภฺมิตัพพ – พึงเก็บ/ ปตฺติรูปํ – อันเหมาะสม/ อาสนํ – ซึ่งอาสนะ/ คเหตฺวา – ถือเอาแล้ว/ นิสีทิตัพพ – พึงนั่ง/

[อาคนฺตุเกน – ผู้आคนฺตุกะ/ ภิกฺขุ – อันภิกษุ]/ ปาณียํ – น้ำดื่ม/ ปุจฉิตัพพ – พึงสอบถาม/ ปริโภชนียํ – น้ำใช้/ ปุจฉิตัพพ – พึงสอบถาม/ ‘กตมํ – อย่างไร/ ปาณียํ – น้ำดื่ม/ กตมํ – อย่างไร/ ปริโภชนีย’นฺติ? – น้ำใช้’ดังนี้/

สเจ – ถ้าว่า/ ปาณียเณ – ด้วยน้ำดื่ม/ อตฺโถ – ความต้องการ/ โหติ – ย่อมมี/ [อาคนฺตุเกน – ผู้आคนฺตุกะ/ ภิกฺขุ – อันภิกษุ]/ ปาณียํ – น้ำดื่ม/ คเหตฺวา – ถือเอาแล้ว/ ปาตัพพ. – พึงดื่ม/ สเจ – ถ้าว่า/ ปริโภชนียเณ – ด้วยน้ำใช้/ อตฺโถ – ความต้องการ/ โหติ – ย่อมมี/ [อาคนฺตุเกน – ผู้आคนฺตุกะ/ ภิกฺขุ – อันภิกษุ]/ ปริโภชนียํ – ซึ่งน้ำใช้/ คเหตฺวา – ถือเอาแล้ว/ ปาธา – เท้าทั้งหลาย/ โรวิตัพพ. – พึงล้าง/

[อาคนฺตุเกน – ผู้आคนฺตุกะ/ ภิกฺขุ – อันภิกษุ]/ ปาเท – ซึ่งเท้าทั้งหลาย/ โรวณฺเตน – เมื่อล้าง/ เอเกน – ข้างหนึ่ง/ หตฺเถน – ด้วยมือ/ อุทกํ – น้ำ/ อาสิณฺจิตัพพ – พึงรด/

[อาคนฺตุเกน – ผู้आคนฺตุกะ/ ภิกฺขุ – อันภิกษุ]/ เอเกน – ข้างหนึ่ง/ หตฺเถน – ด้วยมือ/ ปาธา – เท้าทั้งหลาย/ โรวิตัพพ. – พึงล้าง/

[อาคนฺตุเกน – ผู้आคนฺตุกะ/ ภิกฺขุ – อันภิกษุ]/ เตเนว – ข้างนั้นนั่นแหละ/ [หตฺเถน – ด้วยมือ]/ อุทกํ – น้ำ/ อาสิณฺจิตัพพ – พึงรด/

^๗ วิ.จ. (บาลี มหาจุฬาลงคปิฎก) ๗/๓๕๗/๑๕๔-๑๕๕.

น - หามิได้/ [อาคนตุเคน - ผู้อาคันตุกะ/ ภิกขุ - อันภิกษุ]/ เตเนว - ช้างนั้นนั่นแหละ/ หตฺเถน - ด้วยมือ/ ปาธา - เท้าทั้งหลาย/ โธวิตพฺพา. - ฟังล้า/

[อาคนตุเคน - ผู้อาคันตุกะ/ ภิกขุ - อันภิกษุ]/ อุปาหนปุณณโจฬกั - ซึ่งผ้าเช็ดเท้า/ ปุจฺจิตฺวา - ถาเมแล้ว/ อุปาหนา - รองเท้า/ ปุณฺณิตพฺพา. - ฟังเช็ด/

[อาคนตุเคน - ผู้อาคันตุกะ/ ภิกขุ - อันภิกษุ]/ อุปาหนา - รองเท้า/ ปุณฺณเตน - เมื่อเช็ด/ ปฐมัม - ในอันดับแรก/ สุกฺเขน - อันแห้ง/ โจฬเกน - ด้วยผ้า/ ปุณฺณิตพฺพา - ฟังเช็ด/ ปจฺฉา - ในภายหลัง/ อลฺเลเน. - อันเปียก/

[อาคนตุเคน - ผู้อาคันตุกะ/ ภิกขุ - อันภิกษุ]/ อุปาหนาปุณณโจฬกั - ผ้าเป็นเครื่องเช็ดซึ่งรองเท้า/ โธวิตฺวา - ซักแล้ว/ เอกมนฺตัม - ณ ส่วนข้างหนึ่ง/ วิสสชฺเชตพฺพ. - ฟังผึ่งไว้/

“สเจ - ถ้าว้า/ อาวาสโก - ผู้อยู่ในวัด/ ภิกขุ - ภิกษุ/ วุฑฺโฒ - เป็นผู้แก่พรรษากว่า/ โหติ - ย่อมเป็น/ อภิวัตเตตพฺโพ. - ฟังอภิวัต/

สเจ - ถ้าว้า/ [อาวาสโก - ผู้อยู่ในวัด/ ภิกขุ - ภิกษุ]/ นวโก - เป็นผู้บวชใหม่/ โหติ - ย่อมเป็น/ [อาคนตุเคน - ผู้อาคันตุกะ/ ภิกขุ - อันภิกษุ]/ [อาวาสโก - ผู้อยู่ในวัด/ ภิกขุ - ภิกษุ]/ อภิวัตทาเปตพฺโพ. - ฟังให้อภิวัต/

[อาคนตุเคน - ผู้อาคันตุกะ/ ภิกขุ - อันภิกษุ]/ เสนาสนัม - เสนาสนะ/ ปุจฺจิตพฺพ. - ฟังถาเม/

‘กตมัม - อันไหน/ เม - แก่ข้าพเจ้า/ เสนาสนัม - เสนาสนะ/ ปาปุณฺณาสี’ติ? - ย่อมถึง’ดังนี้?/

[อาคนตุเคน - ผู้อาคันตุกะ/ ภิกขุ - อันภิกษุ]/ อชฌมาวุฏฺฐิ วา - ที่ไม่มีภิกษุอยู่ หรือ/ อนชฌมาวุฏฺฐิ วา - หรือว่า ที่ไม่มีภิกษุอยู่/ [เสนาสนัม - เสนาสนะ]/ ปุจฺจิตพฺพ. - ฟังถาเม/

[อาคนตุเคน - ผู้อาคันตุกะ/ ภิกขุ - อันภิกษุ]/ โคจโร - โคจรคาม/ ปุจฺจิตพฺโพ - ถังถาเม/

[อาคนตุเคน - ผู้อาคันตุกะ/ ภิกขุ - อันภิกษุ]/ อโคจโร - อโคจรคาม/ ปุจฺจิตพฺโพ - ฟังถาเม/

[อาคนตุเคน - ผู้อาคันตุกะ/ ภิกขุ - อันภิกษุ]/ เสกขสมฺมตานิ - ที่เป็นเสกขสัมมต/ กุลานิ - ตระกูลทั้งหลาย/ ปุจฺจิตพฺพานิ - ฟังถาเม/

[อาคนตุเคน - ผู้อาคันตุกะ/ ภิกขุ - อันภิกษุ]/ วจฺจกฺกุณฺณํ - วัจจกฺกุณฺ/ ปุจฺจิตพฺพ. - ฟังถาเม/

[อาคนตุเคน - ผู้อาคันตุกะ/ ภิกขุ - อันภิกษุ]/ ปสฺสสาวกฺกุณฺณํ - ที่ปัสสาวะ/ ปุจฺจิตพฺพ. - ฟังถาเม/

[อาคนตุเคน - ผู้อาคันตุกะ/ ภิกขุ - อันภิกษุ]/ ปานีโย - น้ำดื่ม/ ปุจฺจิตพฺพ. - ฟังถาเม/

[อาคนตุเคน - ผู้อาคันตุกะ/ ภิกขุ - อันภิกษุ]/ ปริโภชนีโย - น้ำใช้/ ปุจฺจิตพฺพ. - ฟังถาเม/

[อาคนตุเคน - ผู้อาคันตุกะ/ ภิกขุ - อันภิกษุ]/ กตฺตรทณฺโฑ - ไม่เท้า/ ปุจฺจิตพฺโพ - ฟังถาเม/

[อาคนตุเคน - ผู้อาคันตุกะ/ ภิกขุ - อันภิกษุ]/ สงฺฆสฺส - แห่งสงฆ์/ กตฺติกสณฺฐานํ - กตฺติกาที่ตั้งขึ้น/ ปุจฺจิตพฺพ. - ฟังถาเม/

‘[ภิกขุ - อันภิกษุ]/ กัม - ไหน/ กาลัม - เวลา/ ปวิสิตพฺพ. - ควรเข้า/

[ภิกขุ - อันภิกษุ]/ กัม - ไหน/ กาลัม - เวลา/ นิภฺขมิตพฺพนฺติ? - ควรออกไป’ดังนี้?/

สเจ - ถ้าว้า/ วิหาโร - วิหาร/ อนชฌมาวุฏฺฐิ - เป็นที่ไม่มีภิกษุอยู่/ โหติ - ย่อมเป็น/ [อาคนตุเคน - ผู้อาคันตุกะ/ ภิกขุ - อันภิกษุ]/ กวาณฺณํ - ซึ่งประตุ/ อาโกณฺเฏตฺวา - เคาะแล้ว/ มุหฺหุตฺตัม - ครึ่งหนึ่ง/ อาคมเตวา - รอแล้ว/ ฆณฺณิกัม - ซึ่งลิ้ม/ อุกฺขมาณฺเฏตฺวา - ถอดแล้ว/ กวาณฺณํ - ซึ่งบานประตุ/ ปณฺนาเมตฺวา - ผลักแล้ว/ พหิ - ในภายนอก/ ฐิตฺเตน - ผู้ยืนแล้ว/ [วิหาโร - วิหาร]/ นิลโลเกตพฺโพ. - ฟังมองดูให้ทั่ว/

๓. การแปลโดยความ

[๓๕๗] ภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น เราจะบัญญัติวัตรแก่ภิกษุอาคันตุกะทั้งหลาย โดยที่ภิกษุอาคันตุกะทั้งหลายจะต้องประพฤติชอบ

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาคันตุกะคิดว่า “เราจะเข้าไปสู่อารามเดี๋ยวนี้” พึงถอดรองเท้าเคาะแล้วถือไปอย่างระมัดระวัง ลดร่ม เปิดศีรษะ ลดจีวรบนศีรษะลงบนบ่า ไม่ต้องรีบร้อนเข้าสู่อารามตามปกติ เมื่อเข้าสู่อารามก็พึงสังเกตว่า “ภิกษุผู้อยู่ประจำในอาวาสทั้งหลายประชุมกันที่ไหน” พึงไปที่ที่ภิกษุผู้อยู่ประจำในอาวาสประชุมกัน ไม่ว่าจะเป็นโรงฉัน มณฑปหรือโคนไม้ แล้วเก็บบาตรไว้ ณ ที่สมควร เก็บจีวรไว้ ณ ที่สมควร จงอาสนะที่เหมาะสมแล้วนั่ง ถามถึงน้ำดื่ม น้ำใช้ว่า “อย่างไหนน้ำดื่ม อย่างไหนน้ำใช้” ถ้าต้องการน้ำดื่มก็ตักมาดื่ม ถ้าต้องการน้ำใช้ก็ตักมาล้างเท้า เมื่อจะล้างเท้า ควรใช้มือข้างหนึ่งรดน้ำ มืออีกข้างหนึ่งล้างเท้า ไม่พึงใช้มือข้างที่รดน้ำล้างเท้า ถามถึงผ้าเช็ดรองเท้าแล้วเช็ดรองเท้า เมื่อจะเช็ดรองเท้า พึงใช้ผ้าแห้งเช็ดก่อน ใช้ผ้าเปียกเช็ดทีหลัง พึงซักผ้าเช็ดรองเท้าบิดแล้วผึ่งไว้ ณ ที่สมควร

ถ้าภิกษุผู้อยู่ประจำในอาวาสแก่พรรษา พึงอภิวาท ถ้าเป็นพระนวกะ พึงให้ท่านอภิวาท ถามถึงเสนาสนะว่า “ผมได้เสนาสนะแห่งไหน” ถามถึงเสนาสนะที่มีภิกษุ หรือที่ไม่มีภิกษุอยู่ ถามถึงโคจรคามและอโคจรคาม ถามถึงตระกูลที่เป็นเสกขสมมติ ถามถึงวัจกุฎี ถามถึงน้ำดื่มและน้ำใช้ ถามถึงไม้เท้า ถามถึงกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า “ควรเข้าเวลาไหน ควรออกเวลาไหน” ถ้าวิหารไม่มีภิกษุอยู่ก็พึงเคาะประตูรอสักครู่หนึ่งแล้วถอดลิ้นปลักบานประตู ยืนอยู่ข้างนอกมองดูให้ทั่ว^๔

สรุป

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อทรงบัญญัติวัตรแก่ภิกษุอาคันตุกะ เพื่อให้ปฏิบัติได้ถูกต้อง เมื่อภิกษุอาคันตุกะคิดว่า จะเข้าอารามนี้เดี๋ยวนี้ พึงถอดรองเท้า ถือไปอย่างระมัดระวัง ลดร่ม เปิดศีรษะ ลดจีวรบนศีรษะลงบนบ่า ไม่ต้องรีบร้อนเข้าไปตามปกติ พึงสังเกตว่า ภิกษุที่อยู่ประจำประชุมกันที่ไหน ให้ไปที่นั่น เก็บบาตรและจีวรไว้ในที่สมควรก่อน หาดูที่นั่งที่เหมาะสม ถามเขาว่า น้ำดื่มอันไหน น้ำใช้อันไหน ถ้าอยากดื่มก็ตักมาดื่ม ถ้าต้องการน้ำใช้ล้างเท้า มือไหนตักน้ำ ไม่ใช้มือนั้นล้างเท้า ถามหาผ้าเช็ดรองเท้าและเช็ดเท้า ให้ใช้ผ้าแห้งเช็ดก่อน ใช้ผ้าเปียกเช็ดทีหลัง พึงซักผ้าเช็ดรองเท้าบิดแล้วผึ่งไว้ ณ ที่สมควร หากภิกษุที่อยู่ประจำแก่พรรษาว่า ให้กราบภิกษุนั้น แต่ถ้าภิกษุนั้นอ่อนกว่า ให้ภิกษุนั้นกราบ แล้วจึงถามเสนาสนะที่จะขอย่อยอาศัย ถามถึงเสนาสนะหลังไหนมีคนอยู่ หลังไหนไม่มี ถามถึงทางบิณฑบาต ตามถึงตระกูลที่ห้ามรบกวนขอ ถามถึงส้วม และกติกาสงฆ์ว่า เข้าออกเวลาไหน วิหารที่ไม่มีภิกษุอยู่ก็ต้องเคาะก่อน แล้วถึงถอดกลอนเปิดประตู ยืนอยู่ข้างนอกมองดูให้ทั่ว

คติธรรม

มาอยู่บ้านท่านอย่านิ่งดูตาย การรอบรู้หน้าที่ของตนที่จะพึงปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเหมาะสม เป็นมารยาทที่งดงามในสังคม และก่อให้เกิดบรรยากาศแห่งความสุข

^๔ วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๕๗/๒๒๓-๒๒๔.

บทที่ ๕

ปาติโมกข์กฎปณณรอก – หมวดว่าด้วยการงดปาติโมกข์

คำว่า ปาติโมกข์กฎปณณรอก ประกอบด้วยคำ ๓ คำ คือ “ปาติโมกข์” แปลว่า พันจากอบาย หมายถึง คัมภีร์ที่ว่าด้วยวินัยของพระภิกษุ ๒๒๗ ข้อ “ฐปน” แปลว่า งด หรือหยุด และ “ชนรอก” แปลว่า หมวด รวมความแล้ว คำว่า ปาติโมกข์กฎปณณรอก หรือ ปาติโมกข์ฐปนชนรอก นี้ หมายถึง หมวดว่าด้วยการงดหรือหยุดสวดพระปาติโมกข์ โดยปกติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระพุทธานุญาตให้พระภิกษุสงฆ์ประชุมกันทุกกึ่งเดือน เพื่อฟังพระปาติโมกข์ เป็นการทบทวนศีล ๒๒๗ ข้อของตนว่า ยังสมบูรณ์บริบูรณ์ดีอยู่หรือไม่ มีข้อที่ต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไรหรือเปล่า จะได้แก้ไขให้ถูกต้องครบถ้วน แต่อย่างไรก็ดีอาจมีเหตุให้งดหรือหยุดสวดพระปาฏิโมกข์ได้ อันเป็นชื่อของหมวดนี้ ซึ่งแบ่งเป็น ๑๐ เรื่อง ดังนี้

๑. ปาติโมกข์เทศยาจนะ	ว่าด้วยการขอให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง
๒. มหาสมุทเทอฏฐัจฉริยะ	ว่าด้วยความอัศจรรย์ของมหาสมุทร ๘ ประการ
๓. อิมัสมิธัมมวินเยอฏฐัจฉริยะ	ว่าด้วยความอัศจรรย์ในพระธรรมวินัย ๘ ประการ
๔. ปาติโมกข์สวนารทะ	ว่าด้วยผู้ควรฟังปาติโมกข์
๕. อัมมิกาอัมมิกปาติโมกข์ฐปนนะ	ว่าด้วยการงดปาติโมกข์ชอบธรรมและไม่ชอบธรรม
๖. อัมมิกปาติโมกข์ฐปนนะ	ว่าด้วยการงดปาติโมกข์ที่ชอบธรรม
๗. อัตตาทานอังกะ	ว่าด้วยองค์แห่งอิทธิฤทธิ์ที่ตนพึงรับ
๘. โจทเคนปัจจเวกขิตัพพัมมะ	ว่าด้วยคุณสมบัติที่ผู้โจทก์พึงพิจารณา
๙. โจทเคนอุปฐาเปตัพพัมมะ	ว่าด้วยคุณสมบัติที่ผู้โจทก์พึงตั้งไว้ในตน
๑๐. โจทกจุติกปฏิสังยุตตกา	ว่าด้วยเรื่องผู้โจทก์และผู้ถูกโจทก์

ตัวอย่าง

๑. บาลี

[๓๘๖] อถ โข ภควา ภิกขุ อามนเตสิ- นทานาหิ ภิกขเว อิโต ปรี อุโปสถิ กริสสามิ, ปาติโมกข์ อุททิสสิสามิ, ตุมहे วทานิ ภิกขเว อิโต ปรี อุโปสถิ กรเญยถ, ปาติโมกข์ อุททิสเญยถ. อฏฐานเมตฺถิ ภิกขเว อนวกาโส, ยิ ตถาคโต อปริสุทธาย ปริสาย อุโปสถิ กรเญย, ปาติโมกข์ อุททิสเญย. น จ ภิกขเว ภิกขุนา สาปตติเกน ปาติโมกข์ โสตพพํ, โย สุณเญย, อาปตติ ทุกกฺกสส. อนุชานามิ ภิกขเว โย สาปตติโก ปาติโมกข์ สุณนติ, ตสส ปาติโมกข์ ฐเปตฺถ. เอวเมจ ปน ภิกขเว ฐเปตพพํ, ตทหุโปสเถ จาตุทฺทเส วา ปณณเรเส วา ตสฺมิ ปุคฺเคเล สมมุขีญฺเต สัมมชเณ อุททริตพพํ -

“สุณตฺถ เม ภนเต สโฆ, อิตถนนาโม ปุคฺเคเล สาปตติโก, ตสส ปาติโมกข์ ฐเปมิ, น ตสฺมิ สมมุขีญฺเต ปาติโมกข์ อุททิสิตพพน”ติ. ฐปิตฺ โหติ ปาติโมกฺขนติ.

เตน โข ปน สมเญน ฉพฺพคฺคิยา ภิกขุ “นามเห โกจิ ชานาติ”ติ สาปตติกา ว ปาติโมกข์ สุณนติ, เถรา ภิกขุ ปรีจิตตวิทฺโน ภิกขุณฺ อารโจะนติ “อิตถนนาโม จ อิตถนนาโม จ อาวุโส ฉพฺพคฺคิยา ภิกขุ ‘นามเห โกจิ ชานาติ’ติ สาปตติกา ว ปาติโมกข์ สุณนติ”ติ. อสโสสุ โข ฉพฺพคฺคิยา ภิกขุ เถรา ภิกขุ ปรีจิตตวิทฺโน อเมห ภิกขุณฺ อารโจะนติ “อิตถนนาโม จ อิตถนนาโม จ อาวุโส ฉพฺพคฺคิยา ภิกขุ ‘นามเห โกจิ ชานาติ’ติ สาปตติกา ว ปาติโมกข์ สุณนติ”ติ.

เต “ปฐมหากัม เปสลา ภิกขุ ปาติโมกข์ ฐปนฺตี”ติ ปฏิภจเจว สุทธานํ ภิกขุณํ อนาปตติกาณํ อวตฺตสุมี อการณํ ปาติโมกข์ ฐปนฺตี. เอ เต ภิกขุ อปปีจฺฉา, เต อุชฺฌายนฺติ ชียยนฺติ วิปาเจนฺติ “กถํ หิ นาม ฉพฺพคฺคิยา ภิกขุ สุทธานํ ภิกขุณํ อนาปตติกาณํ อวตฺตสุมี อการณํ ปาติโมกข์ ฐปนฺตฺสฺนตี”ติ. อถ โข เต ภิกขุ ภควโต เอตมตฺถํ อารโหสฺส. สจฺจํ กิร ภิกขเว ฉพฺพคฺคิยา ภิกขุ สุทธานํ ภิกขุณํ อนาปตติกาณํ อวตฺตสุมี อการณํ ปาติโมกข์ ฐปนฺตีติ. สจฺจํ ภควาติ ฯเปฯ วิครหิตฺวา ฯเปฯ ธมฺมํ กถํ กตฺวา ภิกขุ อามนฺเตสิ - น ภิกขเว สุทธานํ ภิกขุณํ อนาปตติกาณํ อวตฺตสุมี อการณํ ปาติโมกข์ ฐปนฺตพฺพ, โย ฐปนฺเตยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส.”

๒. การแปลคำต่อคำ

๓๘๖. อถ โข - ลำดับนั้นแล/ ภควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ ภิกขุ - ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ อามนฺเตสิ - รับสั่งเรียกแล้ว/

“นทานาหํ - หามิได้ ในบัดนี้ ข้าพเจ้า/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ อโธ - ตั้งแต่วັນนี้/ [กาลโต - แต่กาล]/ ปรี - ในเบื้องหน้า/ อุโปสถํ - ซึ่งอุโปสถ/ กริสฺสามิ - จักกระทำ/ ปาติโมกข์ - ซึ่งปาติโมกข์/ อุทฺทิสฺสามิ. - จักยกขึ้นแสดง/

ตุมฺเหวทานิ - เธอทั้งหลายนั้นแหละ บัดนี้/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ อุโปสถํ - ซึ่งอุโปสถ/ กเรยฺยาถ - พึงกระทำ/ ปาติโมกข์ - ซึ่งปาติโมกข์/ อุทฺทิสฺเสยฺยาถ. - พึงยกขึ้นแสดง/ น - หามิได้/ ทานาหํ - บัดนี้ ข้าพเจ้า/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ อชฺชตฺตเค - มีวันนี้เป็นเบื้องต้น/ [กาล - ในกาล]/ อุโปสถํ - ซึ่งอุโปสถ/ กริสฺสามิ - จักกระทำ/ ปาติโมกข์ - ซึ่งปาติโมกข์/ อุทฺทิสฺสามิ. - จักยกขึ้นแสดง/

อฏฺฐานเมตฺ - เป็นฐานะอันไม่สมควร นั้น/ [ปพฺพ - ข้อ]/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ อนวกาโส - เป็นสมัยไม่ใช่โอกาส/ [เอโส - นั้น/ สมโย - สมัย]/ ยํ - ไค/ ตถาคโต - พระตถาคต/ อปริสฺสุทฺธาย - ไม่บริสุทฺธแล้ว/ ปริสฺสาย - เมื่อบริสุทฺธ/ ปาติโมกข์ - ซึ่งปาติโมกข์/ อุทฺทิสฺเสยฺย. - พึงยกขึ้นแสดง/

น จ - หามิได้ ด้วย/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ สาปตฺติเกน - อันภิกษุผู้มีอาบัติติดตัว/ ปาติโมกข์ - ปาติโมกข์/ โสตพฺพ. - พึงฟัง/ โย - รูปใด/ [ภิกขุ - ภิกษุ]/ สฺสณฺเวย - พึงฟัง/ [ตสฺส - รูปนั้น/ ภิกขุโน - แก่ภิกษุ/ โหติ - ย่อมมี]/ อาปตฺติ - การต้อง/ ทุกฺกฏสฺส. - ซึ่งอาบัติชื่อว่าทุกกฏ/

อนุชานามิ - ย่อมอนุญาต/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [อหํ - ข้าพเจ้า]/ โย - รูปใด/ [ภิกขุ - ภิกษุ]/ สาปตฺติโก - ผู้มีอาบัติ/ ปาติโมกข์ - ซึ่งปาติโมกข์/ สฺสณาติ - ย่อมฟัง/ ตสฺส - รูปนั้น/ [ภิกขุโน - แก่ภิกษุ]/ ปาติโมกข์ - ซึ่งปาติโมกข์/ ฐปนฺตฺ. - เพื่อการงดเว้น/

เอวณฺจ ปน - ก็อย่างนี้แล/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [สงฺเขน - อันสงฆ์/ ปาติโมกข์ - ปาติโมกข์]/ ฐปนฺตพฺพ. - พึงด/ ตทฺหุโปสเถ - ในวันอุโปสถนั้น/ จาตุทฺทเส วา - ๑๔ คำ หรือ/ ปนฺนรเส วา - หรือว่า ๑๕ คำ/ ตสฺมี - นั้น/ ปุคฺคเล - ครั้นเมื่อบุคคล/ สมฺมุขิภูเต - เป็นผู้เข้าร่วมประชุมแล้ว/ สงฺฆมฺขเม - ในท่ามกลางสงฆ์/ อุทฺทาหริตพฺพ. - พึงประกาศขึ้น/

‘สฺสณาตุ - ขอจงฟัง/ เม - ต่อข้าพเจ้า/ ภนฺเต - ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย/ สงฺโฆ. - สงฆ์/ อิตฺถนฺนา โม - ผู้มีชื่ออย่างนี้/ ปุคฺคโล - บุคคล/ สาปตฺติโก - เป็นผู้ที่มีอาบัติติดตัว/ ตสฺส - นั้น/ [ปุคฺคสฺส - แก่บุคคล]/ ปาติโมกข์ - ซึ่งปาติโมกข์/ ฐปนฺติ - ย่อมงดเว้น/ น - หามิได้/ [ภิกฺขุณา - อันภิกษุ/ ตสฺมี - นั้น/ ปุคฺคเล - ครั้นเมื่อบุคคล/ สมฺมุขิภูเต - เป็นผู้เข้าร่วมประชุมแล้ว/ ปาติโมกข์ - ปาติโมกข์/ อุทฺทิสฺตพฺพ’นฺติ - พึงยกขึ้นแสดง’ดังนี้/ ฐปนฺติ - เป็นอันงดแล้ว/ โหติ - ย่อมเป็น/ ปาติโมกฺข’นฺติ. - ปาติโมกข์’ดังนี้/

๙ วิ.จุ. (บาลีมหาจุฬาทปิฎก) ๗/๓๘๖/๒๑๑-๒๑๒.

เตน โข ปน สมเณ - ก็ โดยสมัยนั้นแล/ ฉพพคคิยา - ผู้ฉัพพคคิย/ ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ ‘นามเห - หามิได้ ซึ่งข้าพเจ้าทั้งหลาย/ โกจิ - ใคร ๆ/ ชานาตี’ติ - ย่อมรู้จัก’ดังนี้/ สาปตติกา - ผู้มีอาบัติแล/ ปาติโมกข์ - ซึ่งปาติโมกข์/ สุนนติ. - ย่อมฟัง/

เถรา - ผู้เป็นเถระ/ ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ ปริจิตตวิทูโน - ผู้รู้วาระจิตของผู้อื่น/ ภิกขุโน - แก่ภิกษุทั้งหลาย/ อาโรเจเนติ - ย่อมบอกแจ้ง/ “อิตถนนาโม จ - ผู้มีชื่ออย่างนี้ ด้วย/ อิตถนนาโม จ - ผู้มีชื่ออย่างนี้ ด้วย/ อาวุโส - คุณก่อนท่านผู้มีอายุทั้งหลาย/ ฉพพคคิยา - ผู้ฉัพพคคิย/ ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ ‘นามเห - หามิได้ ซึ่งข้าพเจ้าทั้งหลาย/ โกจิ - ใคร ๆ/ ชานาตี’ติ - ย่อมรู้จัก’ดังนี้/ สาปตติกา - ผู้มีอาบัติแล/ ปาติโมกข์ - ซึ่งปาติโมกข์/ สุนนติ. - ย่อมฟัง/

อสสสุ โข - ได้ยินแล้วแล/ ฉพพคคิยา - ผู้ฉัพพคคิย/ ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ “เถรา - ผู้เป็นเถระ/ กิร - ได้ยินว่า/ ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ ปริจิตตวิทูโน - ผู้รู้วาระจิตของผู้อื่น/ อมเห - ซึ่งข้าพเจ้าทั้งหลาย/ ภิกขุโน - แก่ภิกษุทั้งหลาย/ อาโรเจเนติ - ย่อมบอกแจ้ง/ ‘อิตถนนาโม จ - ผู้มีชื่ออย่างนี้ ด้วย/ อิตถนนาโม จ - ผู้มีชื่ออย่างนี้ ด้วย/ อาวุโส - คุณก่อนท่านผู้มีอายุทั้งหลาย/ ฉพพคคิยา - ผู้ฉัพพคคิย/ ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ ‘นามเห - หามิได้ ซึ่งข้าพเจ้าทั้งหลาย/ โกจิ - ใคร ๆ/ ชานาตี’ติ - ย่อมรู้จัก’ดังนี้/ สาปตติกา - ผู้มีอาบัติแล/ ปาติโมกข์ - ซึ่งปาติโมกข์/ สุนนติ. - ย่อมฟัง/

เต - เหล่านั้น/ [ฉพพคคิยา - ผู้ฉัพพคคิย/ ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ “ปุรมหาก - ก่อน แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย/ เปสลา - ผู้มีศีลตึงาม/ ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ ปาติโมกข์ - ซึ่งปาติโมกข์/ ฐเปนตี”ติ - ย่อมงด” ดังนี้/ ปฏิกจเจว - ก่อนนั้นแล/ สุตธาน - ผู้ไม่มีอาบัติ/ ภิกขุโน - แก่ภิกษุทั้งหลาย/ อนาปตติกา - ผู้ไม่เป็นอาบัติ/ อวตถุสมิ - เพราะเรื่องอันไม่สมควร/ อการเณ - เพราะเหตุอันไม่สมควร/ ปาติโมกข์ - ซึ่งปาติโมกข์/ ฐเปนติ. - ย่อมงดเว้น/

เย เต - เหล่านั้นเหล่าใด/ ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ อปปัจจยา ฯเปฯ - เป็นผู้มีความปรารถนาน้อย ฯลฯ/ เต - เหล่านั้น/ [ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ อุชฌายนติ - ย่อมดำหนิ/ ขิยยนติ - ย่อมประณาม/ วิปาเจเนติ - ย่อมโพนทะนา/ “กถณหิ นาม - ชื่ออย่างไหน/ ฉพพคคิยา - ผู้ฉัพพคคิย/ ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ สุตธาน - ผู้บริสุทธ์แล้ว/ ภิกขุโน - แก่ภิกษุทั้งหลาย/ อนาปตติกา - ผู้ไม่เป็นอาบัติ/ อวตถุสมิ - เพราะเรื่องอันไม่สมควร/ อการเณ - เพราะเหตุอันไม่สมควร/ ปาติโมกข์ - ซึ่งปาติโมกข์/ ฐเปสสนตี”ติ! - งดแล้ว” ดังนี้/

อถ โข - ครั้นนั้นแล/ เต - เหล่านั้น/ ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ ภควโต - แต่พระผู้มีพระภาคเจ้า/ เอตมตถ - ซึ่งเนื้อความนั้น/ อาโรเจสฺส ฯเปฯ - กราบทูลแล้ว ฯลฯ/

“สจฺจ - จริงหรือ/ กิร - ได้ยินว่า/ ภิกขเว - คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ฉพพคคิยา - ผู้ฉัพพคคิย/ ภิกขุ - ภิกษุทั้งหลาย/ สุตธาน - ผู้บริสุทธ์แล้ว/ ภิกขุโน - แก่ภิกษุทั้งหลาย/ อนาปตติกา - ผู้ไม่เป็นอาบัติ/ อวตถุสมิ - เพราะเรื่องอันไม่สมควร/ อการเณ - เพราะเหตุอันไม่สมควร/ ปาติโมกข์ - ซึ่งปาติโมกข์/ ฐเปนตี”ติ? - ย่อมงด” ดังนี้/

“สจฺจ - จริง/ ภควา”ติ ฯเปฯ - ข้าแต่พระผู้มีพระภาค”ดังนี้ ฯลฯ/ วิครหิตวา ฯเปฯ - ทรงดำหนิแล้ว ฯลฯ/ ธมฺมิ - อันประกอบแล้วด้วยธรรม/ กถ - ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว/ กตวา - ทรงแสดงแล้ว/ ภิกขุ - ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ อามนเตสิ - รับสั่งเรียกมาแล้ว/

“น - หามิได้/ ภิกขเว - คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [ภิกขุ - อันภิกษุ/ สุตธาน - ผู้บริสุทธ์แล้ว/ ภิกขุโน - แก่ภิกษุทั้งหลาย/ อนาปตติกา - ผู้ไม่เป็นอาบัติ/ อวตถุสมิ - เพราะเรื่องอันไม่สมควร/ อการเณ - เพราะเหตุอันไม่สมควร/ ปาติโมกข์ - ปาติโมกข์/ ฐเปตพพ. - ฟังด/ โย - รูปใด/ [ภิกขุ - ภิกษุ/ ฐเปย - ฟังด/ [ตส - รูปนั้น/ ภิกขุโน - แก่ภิกษุ/ โหติ - ย่อมมี/ อาปตติ - การต้อง/ ทุกกฏสส. - ซึ่งอาบัติชื่อว่าทุกกฏ/

๓. การแปลโดยความ

[๓๘๖] ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป เราจะไม่ทำอุโบสถ ไม่ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ภิกษุทั้งหลาย ตั้งแต่นี้ไปพวกเธอพึงทำอุโบสถ พึงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงเอง

ภิกษุทั้งหลาย มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่เราจะทำอุโบสถ จะยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในบริษัทที่ไม่บริสุทธิ์ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีอาบัติติดตัวไม่พึงฟังปาติโมกข์ รูปใดฟัง ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้งดปาฏิโมกข์แก่ภิกษุผู้มีอาบัติติดตัวนั้น

ภิกษุทั้งหลาย สงฆ์พึงงดปาติโมกข์อย่างนี้ ในวันอุโบสถ ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำนั้น เมื่อบุคคลนั้นเข้าร่วมประชุมสงฆ์ พึงประกาศขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ว่า

ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลชื่อนี้มีอาบัติติดตัว ข้าพเจ้าจะงดปาติโมกข์แก่บุคคลนั้น เมื่อบุคคลนั้นอยู่พร้อมหน้า สงฆ์ไม่พึงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงปาติโมกข์เป็นอันงดแล้ว”

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ปรึกษากันว่า “ใคร ๆ ไม่รู้จักพวกเรา” มีอาบัติติดตัว ฟังปาติโมกข์ ภิกษุผู้เถระทั้งหลายผู้รู้วาระจิตของผู้อื่น บอกภิกษุทั้งหลายว่า “ท่านทั้งหลาย พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ชื่อนี้ ๆ ปรึกษากันว่า ‘ใคร ๆ ไม่รู้จักพวกเรา’ มีอาบัติติดตัว ฟังปาติโมกข์”

พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ได้ฟังข่าวว่า “ภิกษุผู้เถระทั้งหลายผู้รู้วาระจิตของผู้อื่นบอกแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ‘พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ชื่อนี้ ๆ ปรึกษากันว่า ‘ใคร ๆ ไม่รู้จักพวกเรา’ มีอาบัติติดตัว ฟังปาติโมกข์”

ภิกษุฉัพพัคคีย์พวกนั้นปรึกษากันว่า “ภิกษุทั้งหลายผู้มีศีลดีงามจะงดปาติโมกข์แก่พวกเราก่อน” จึงรีบงดปาติโมกข์แก่ภิกษุทั้งหลายผู้บริสุทธิ์ไม่มีอาบัติ เพราะเรื่องไม่สมควร เพราะเหตุไม่สมควร

บรรดาภิกษุผู้มกน้อยดำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “इनพวกภิกษุฉัพพัคคีย์จึงงดปาติโมกข์แก่ภิกษุทั้งหลายผู้บริสุทธิ์ไม่มีอาบัติ เพราะเรื่องไม่สมควรเพราะเหตุไม่สมควรเล่า”

ครั้งนั้นแล ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ

พระผู้มีพระภาคทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทราบว่า พวกภิกษุฉัพพัคคีย์งดปาติโมกข์แก่ภิกษุทั้งหลายผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติ เพราะเรื่องไม่สมควร เพราะเหตุไม่สมควร จริงหรือ”

ภิกษุทั้งหลายทูลรับว่า “จริง พระพุทธเจ้าข้า”

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงดำหนิ ฯลฯ ครั้นทรงดำหนิแล้ว ฯลฯ ทรงแสดงธรรมมีถารับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงงดปาติโมกข์แก่ภิกษุผู้บริสุทธิ์ไม่มีอาบัติ เพราะเรื่องไม่สมควร เพราะเหตุไม่สมควร รูปใดงด ต้องอาบัติทุกกฏ”^{๑๐}

สรุป

ด้วยเหตุที่ประชุมสงฆ์ในวันเพ็ญคราวหนึ่ง ณ ปราสาทในบุพพารามของนางวิสาขา มีพระภิกษุที่มีศีลไม่บริสุทธิ์อยู่ในที่ประชุม นั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงดูชฎี มิได้ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง พระสงฆ์ต่างนั่งประชุมรอตั้งแต่หัวค่ำถึงรุ่งอรุณอีกวันหนึ่ง ภายหลังพระมหาโมคคัลลานะได้กำหนดจิตก็ทราบถึงภิกษุทุศีลนั่งอยู่ในที่ประชุม นั้น ไปบอกให้ออกจากที่ประชุมก็ไม่ออก สุดท้ายต้องจับแขนฉุดออกไป พระพุทธองค์จึงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า จากนั้นต่อไป พระองค์จะไม่ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง แต่ทรงมอบให้ภิกษุทั้งหลายยกปาติโมกข์

^{๑๐} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๘๖/๒๘๕-๒๘๗.

ขึ้นแสดงเอง พระพุทธองค์ไม่สามารถยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงในภิกษุบริษัทที่ไม่บริสุทธิ์ จากนั้นได้ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุที่มีอาบัติติดตัวแล้วยังเข้ามาฟังปาติโมกข์ และทรงให้งดปาติโมกข์แก่ภิกษุผู้มีอาบัติติดตัว โดยได้ทรงแนะนำวิธีงดปาฏิโมกข์ โดยให้ประกาศในท่ามกลางสงฆ์ ว่าภิกษุรูปนี้มีอาบัติติดตัว งดสวดปาติโมกข์แก่เขา เมื่อเขาอยู่พร้อมหน้า สงฆ์ไม่เพียงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง ดังนี้ ปาติโมกข์เป็นอันงดแล้ว ต่อมาพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ได้ปรึกษากันว่า ไม่มีใครรู้ว่าพวกเขามีอาบัติติดตัว จึงเข้าไปร่วมฟังพระปาฏิโมกข์ พระเถระที่รู้วาระจิตของผู้อื่น ได้บอกความคิดของพระฉัพพัคคีย์แก่ภิกษุทั้งหลาย ฝ่ายพระฉัพพัคคีย์ครั้นทราบข่าวว่าพระเถระที่รู้วาระจิตเล่าเรื่องความคิดของพวกตน และกำลังจะประกาศงดปาติโมกข์แก่พระฉัพพัคคีย์ เหล่าภิกษุฉัพพัคคีย์ จึงปรึกษากันแล้วถือโอกาส จึงประกาศงดปาติโมกข์แก่พระเถระเหล่านั้นซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์ไม่มีอาบัติ เพราะเรื่องไม่สมควร เพราะเหตุไม่สมควร พระภิกษุที่มักน้อยก็ตำหนิ ประณาม โพนทะนา และได้กราบทูลให้ทรงทราบ เมื่อทรงไต่สวนได้ความจริงแล้ว จึงทรงตำหนิ ทรงแสดงธรรม แล้วรับสั่งว่า ภิกษุไม่เพียงงดปาติโมกข์แก่ภิกษุผู้บริสุทธิ์ไม่มีอาบัติ เพราะเรื่องไม่สมควร เพราะเหตุไม่สมควร รูปใดงด ต้องอาบัติทุกกฏ

คติธรรม

สังคมที่ไม่ซื่อสัตย์ต่อกัน คนทำผิดแล้วไม่ยอมรับผิด ปกปิดจนเกิดความเสียหาย นับวันมีแต่จะสร้างอันตรายให้กับสังคมเพิ่มขึ้น

บทที่ ๖

ภิกขุณีกขนธก – หมวดว่าด้วยภิกษุณี

คำว่า ภิกขุณีกขนธก หรือ ภิกษุณีกขนธก หมายถึง หมวดว่าด้วยภิกษุณี กล่าวถึงความเป็นมาของ ภิกษุณี ข้อปฏิบัติ ข้อห้าม และข้ออนุญาต ที่เกี่ยวข้องกับภิกษุณี แบ่งเป็น ๓ คือ

๑. ปฐมภาณวาร ประกอบด้วย ๓ เรื่องหลัก คือ

๑.๑ มหาปชาปติโคตรมีวัตถุ	ว่าด้วยเรื่องพระนางมหาปชาปติโคตรมี
๑.๒ อัฐฐครุจัมมะ	ว่าด้วยครุธรรม ๘ ประการ
๑.๓ ภิกษุณีอุปสัมปทานุชานะ	ว่าด้วยทรงอนุญาตให้อุปสมบทภิกษุณี

๒. ทุตติภาณวาร ประกอบด้วยเรื่องต่างๆ ๑๔ เรื่อง เริ่มต้นด้วยเหตุการณ์ภิกษุณีพาศิโยใช้น้ำโคลนรดภิกษุณี สุดท้ายที่เรื่องผ้านุ่งของภิกษุณี

๓. ตติยภาณวาร ประกอบด้วยเรื่องต่างๆ ๑๗ เรื่อง เริ่มต้นด้วยเรื่องอันตรายกธรรมของภิกษุณี และสุดท้ายที่เรื่องภิกษุณีใช้จุนสรงน้ำ

ตัวอย่าง

๑. บาลี

[๔๐๔] อถ โข มหาปชาปติ โคตมี, เยน ภควา, เตนุสสงกมิ; อุปสงกมิตวา ภควนตํ อภิวาเทตวา เอกมนตํ อฏฐาสี; เอกมนตํ ฐิตา โข มหาปชาปติ โคตมี ภควนตํ เอตทโวจ “กถาหํ ภนเต อิมาสฺ สากิยานิสฺส ปฏิปชามิ”ติ. อถ โข ภควา มหาปชาปติ โคตมี ฌมิมิยา กถาย สนทสเสสิ สมหาเปสิ สมุตเตเชสิ สมปหิสเสสิ. อถ โข มหาปชาปติ โคตมี ภควตา ฌมิมิยา กถาย สนทสสิตา สมหาปิตา สมุตเตชิตา สมปหิสิตา ภควนตํ อภิวาเทตวา ปทกฺขิณํ กตวา ปกฺกามิ. อถ โข ภควา เอตสฺมี นิทานเณ เอตสฺมี ปกรเณ ฌมิมิ กถํ กตวา ภิกฺขุ อามนฺเตสิ “อนุชานามิ ภิกฺขเว ภิกฺขุเห ภิกฺขุหิ ภิกฺขุณิโย อุปสมปาเทตฺตฺน”ติ.

อถ โข ตา ภิกฺขุณิโย มหาปชาปติ โคตมี เอตทโวลฺล “อญฺญา อนุปสมปนฺนา มยญฺจมหา อุปสมปนฺนา, เอวํ หิ ภควตา ปญฺญุตตํ ภิกฺขุหิ ภิกฺขุณิโย อุปสมปาเทตฺตฺน”ติ. อถ โข มหาปชาปติ โคตมี, เยนายสฺมา อานนฺโท, เตนุสสงกมิ; อุปสงกมิตวา อายสฺมนตํ อานนฺทํ อภิวาเทตวา เอกมนตํ อฏฐาสี. เอกมนตํ ฐิตา โข มหาปชาปติ โคตมี อายสฺมนตํ อานนฺทํ เอตทโวจ “อิมา มํ ภนเต อานนฺท ภิกฺขุณิโย เอวมาหํสฺ อญฺญา อนุปสมปนฺนา, มยญฺจมหา อุปสมปนฺนา, เอวํ หิ ภควตา ปญฺญุตตํ ภิกฺขุหิ ภิกฺขุณิโย อุปสมปาเทตฺตฺน”ติ.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุสสงกมิ; อุปสงกมิตวา ภควนตํ อภิวาเทตวา เอกมนตํ นิสิตฺติ; เอกมนตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนตํ เอตทโวจ “มหาปชาปติ ภนเต โคตมี เอวมาห อิมา มํ ภนเต อานนฺท ภิกฺขุณิโย เอวมาหํสฺ อญฺญา อนุปสมปนฺนา, มยญฺจมหา อุปสมปนฺนา, เอวํ หิ ภควตา ปญฺญุตตํ ภิกฺขุหิ ภิกฺขุณิโย อุปสมปาเทตฺตฺน”ติ.

ยทฺธเคน อานนฺท มหาปชาปติยา โคตมียา อฏฺฐ ครุจฺมมา ปฏฺิคฺคหิตา, ตเทวสฺสา อุปสมปนฺนา”ติ.^{๑๑}

^{๑๑} วิ.จ. (บาลี มหาจุฬาเตปิฎก) ๗/๔๐๔/๒๓๘-๒๓๘.

๒. การแปลคำต่อคำ

๔๐๔. **อถ โข** – ลำดับนั้นแล/ **มหาปชาปติ** – ภิกษุณีมหาปชาปติ/ **โคตมิ** – ชื่อว่าโคตมิ/ **เยน** – ทิศใด/ [ทิสภาเคน – ทางทิศ]/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เตนุปสงกมิ** [ทิสภาเคน] – เข้าไปเฝ้าแล้ว [ทางทิศ] นั้น/ **อุปสงกมิตวา** – ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว/ **ภควนต** – ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **อภิวาเทตวา** – ถวายอภิวาทแล้ว/ **เอกมนต** – ณ ส่วนข้างหนึ่ง/ **อฏฐาสิ** – ประทับอยู่แล้ว/ **เอกมนต** – ณ ส่วนข้างหนึ่ง/ **ฐิตา โข** – ประทับอยู่แล้วแล/ **มหาปชาปติ** – ภิกษุณีมหาปชาปติ/ **โคตมิ** – ชื่อว่าโคตมิ/ **ภควนต** – กับพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เอตทโวจ [วจน]** – ได้กราบทูลแล้ว [ซึ่งคำ] นั้น/ “**กถาหิ** – อย่างไร หม่อมฉัน/ **ภนเต** – ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ **อิมาสู** – เหล่านี้/ **สาิกยานิสู** – ในนางสาิกยานีทั้งหลาย/ **ปฏิปชขามิ**”ติ? – จะปฏิบัติ”ดังนี้?/

อถ โข – ลำดับนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **มหาปชาปติ** – ซึ่งภิกษุณีมหาปชาปติ/ **โคตมิ** – ชื่อว่าโคตมิ/ **ธมมียา** – อันประกอบแล้วด้วยธรรม/ **กถาย** – ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว/ **สนทสเสสิ** – ทรงชี้แจงแล้ว/ **สมาทเปสิ** – ทรงแนะนำแล้ว/ **สมุตเตเชสิ** – ทรงส่งเสริมแล้ว/ **สมปทเสสิ** – ทรงชื่นชมแล้ว/

อถ โข – ลำดับนั้นแล/ **มหาปชาปติ** – ภิกษุณีมหาปชาปติ/ **โคตมิ** – ชื่อว่าโคตมิ/ **ภควตา** – อันพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ธมมียา** – อันประกอบแล้วด้วยธรรม/ **กถาย** – ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว/ **สนทสเสสิ** – ทรงชี้แจงแล้ว/ **สมาทปิตา** – ทรงแนะนำแล้ว/ **สมุตเตชิตา** – ทรงส่งเสริมแล้ว/ **สมปทสิตา** – ทรงชื่นชมแล้ว/ **ภควนต** – ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **อภิวาเทตวา** – ถวายอภิวาทแล้ว/ **ปทกขิณ** – ซึ่งประทักขิณ/ **กตวา** – กระทำแล้ว/ **ปฏกามิ** – หลีกไปแล้ว/

อถ โข – ลำดับนั้นแล/ **ภควา** – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ **เอตสมี** – นั้น/ **นิทาน** – ในเพราะเรื่อง/ **เอตสมี** – นั้น/ **ปกรณ** – ในเพราะเหตุ/ **ธมม** – อันประกอบแล้วด้วยธรรม/ **กถ** – ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว/ **กตวา** – ทรงแสดงแล้ว/ **ภิกขุ** – ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ **อามนเตสิ** – รับสั่งเรียกมาแล้ว/ “**อนุชานามิ** – ย่อมอนุญาติ/ **ภิกขเว** – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ [อหิ – ข้าพเจ้า]/ **ภิกขุหิ** – อันภิกษุทั้งหลาย/ **ภิกขุณิโย** – ยังภิกษุณีทั้งหลาย/ **อุปสมปาเทตุนติ** – เพื่อการให้อุปสมบท”ดังนี้/

อถ โข – ลำดับนั้นแล/ **ตา** – เหล่านั้น/ **ภิกขุณิโย** – ภิกษุณีทั้งหลาย/ **มหาปชาปติ** – กับภิกษุณีมหาปชาปติ/ **โคตมิ** – ชื่อว่าโคตมิ/ **เอตทโวจ [วจน]** – ได้กล่าวแล้ว [ซึ่งคำ] นั้น/ “**อຍယ** – แม่เจ้า/ **อนุปสมปณนา** – ไม่ได้อุปสมบทแล้ว/ **มยถจมห** – แต่ว่า ข้าพเจ้าทั้งหลาย เป็นแล้ว/ **อุปสมปณนา** – เป็นผู้อุปสมบทแล้ว/ **เอวณหิ** – วิธีอย่างนี้ เพราะว่า/ **ภควตา** – อันพระผู้มีพระภาคเจ้า/ **ปญญตต** – ทรงบัญญัติไว้แล้ว/ **ภิกขุหิ** – อันภิกษุทั้งหลาย/ **ภิกขุณิโย** – ภิกษุณีทั้งหลาย/ **อุปสมปาเทตพพา**”ติ. – พึงให้อุปสมบท”ดังนี้/

อถ โข – ลำดับนั้นแล/ **มหาปชาปติ** – ภิกษุณีมหาปชาปติ/ **โคตมิ** – ชื่อว่าโคตมิ/ **เยนายสมา** [ทิสภาเคน – ทางทิศ] ไต ท่านผู้มีอายุ/ **อานนโท** – ชื่อว่าอานนท/ **เตนุปสงกมิ** [ทิสภาเคน] – เข้าไปหาแล้ว [ทางทิศ] ทิศนั้น/ **อุปสงกมิตวา** – ครั้นเข้าไปหาแล้ว/ **อายสมนต** – กับท่านผู้มีอายุ/ **อานนท** – ชื่อว่าอานนท/ **อภิวาเทตวา** – ถวายอภิวาทแล้ว/ **เอกมนต** – ณ ส่วนข้างหนึ่ง/ **อฏฐาสิ** – ประทับอยู่แล้ว/ **เอกมนต** – ณ ส่วนข้างหนึ่ง/ **ฐิตา โข** – ประทับอยู่แล้วแล/ **มหาปชาปติ** – ภิกษุณีมหาปชาปติ/ **โคตมิ** – ชื่อว่าโคตมิ/ **อายสมนต** – กับท่านผู้มีอายุ/ **อานนท** – ชื่อว่าอานนท/ **เอตทโวจ [วจน]** – ได้กราบทูลแล้ว [ซึ่งคำ] นั้น/ “**อิม** – เหล่านี้/ **ม** – กับข้าพเจ้า/ **ภนเต** – ผู้เจริญ/ **อานนท** – ข้าแต่พระอานนท/ **ภิกขุณิโย** – ภิกษุณีทั้งหลาย/ **เอวมาทสุ** – กล่าวแล้ว อย่างนี้/ “**อຍယ** – แม่เจ้า/ **อนุปสมปณนา** – ไม่ได้อุปสมบทแล้ว/ **มยถจมห** – แต่ว่า ข้าพเจ้าทั้งหลาย เป็นแล้ว/ **อุปสมปณนา** – เป็นผู้อุปสมบทแล้ว/ **เอวณหิ** – วิธีอย่างนี้

เพราะว่า/ ภควตา - อันพระผู้มีพระภาคเจ้า/ ปญญุตติ - ทรงบัญญัติไว้แล้ว/ ภิกขุติ - อันภิกษุทั้งหลาย/ ภิกขุณีโย - ภิกษุณีทั้งหลาย/ อุปสมปาเทตพพา”ติ. - พึงให้อุปสมบท”ดังนี้/

อล โข - ลำดับนั้นแล/ อายสฺมา - ท่านผู้มีอายุ/ อานนโท - ชื่อว่าอานนท/ เยน - ทิศใด/ [ทิสสาภาเคน - ทางทิศ]/ ภควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ เตนฺอุปสงฺกมิ [ทิสสาภาเคน] - เข้าไปเฝ้าแล้ว [ทางทิศ] นั้น/ อุปสงฺกมิตฺวา - ครั้นเข้าไปเฝ้าแล้ว/ ภควนฺตํ - ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า/ อภิวัตเตว - ถวายอภิวัต แล้ว/ เอกมนฺตํ - ณ ส่วนข้างหนึ่ง/ นิสิตฺติ. - นั่งแล้ว/ เอกมนฺตํ - ณ ส่วนข้างหนึ่ง/ นิสินฺโน โข - ผู้นั่งลงแล้ว แล/ อายสฺมา - ท่านผู้มีอายุ/ อานนโท - ชื่อว่าอานนท/ ภควนฺตํ - กับพระผู้มีพระภาคเจ้า/ เอตทโวจ [วจนํ] - ได้กราบทูลแล้ว [ซึ่งคำ] นั้น/ “มหาปชาบดี - ภิกษุณีมหาปชาบดี/ ภนฺเต - ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ/ โคตมิ - ชื่อว่าโคตมิ/ เอวมาห - กล่าวแล้ว อย่างนี้/ ‘อิมา - เหล่านี้/ มํ - กับข้าพเจ้า/ ภนฺเต - ผู้เจริญ/ อานนท - ข้าแต่พระอานนท/ ภิกขุณีโย - ภิกษุณีทั้งหลาย/ เอวมาหฺสุ - กล่าวแล้ว อย่างนี้/ ‘อุยฺยา - แม่เจ้า/ อนุปสมปฺนนา - ไม่ได้อุปสมบทแล้ว/ มยฺยจฺมฺหา - แต่ว่า ข้าพเจ้าทั้งหลาย เป็นแล้ว/ อุปสมปฺนนา - เป็นผู้อุปสมบทแล้ว/ เอวฺยํ - วิธಿಯ่างนี้ เพราะว่า/ ภควตา - อันพระผู้มีพระภาคเจ้า/ ปญญุตติ - ทรงบัญญัติไว้แล้ว/ ภิกขุติ - อันภิกษุทั้งหลาย/ ภิกขุณีโย - ภิกษุณีทั้งหลาย/ อุปสมปาเทตพพา”ติ. - พึงให้อุปสมบท”ดังนี้/

“ยทเคน - ในกาลใด มีเหตุเป็นเบื้องต้น/ อานนท - ดูก่อนอานนท/ มหาปชาบดียา - อันภิกษุณี มหาปชาบดี/ โคตมียา - ชื่อว่าโคตมิ/ อญฺฐ - ๘ ข้อ/ ครุทฺธมา - ครุธรรมทั้งหลาย/ ปฏิกคฺคิตา - ยอมรับ แล้ว/ ตเทว - ในกาลนั้นนั้นแล/ สา - พระนาง/ อุปสมปฺนนา”ติ. - ชื่อว่าเป็นผู้อุปสมบทแล้ว”ดังนี้/

๓. การแปลโดยความ

[๔๐๔] ครั้นนั้น พระนางมหาปชาบดีโคตมิ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้วถวาย อภิวัต ได้ยืนอยู่ ณ ที่สมควร พระนางปชาบดีโคตมิผู้ยืนอยู่ ณ ที่สมควรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “หม่อมฉันจะปฏิบัติอย่างไรกับนางสาวกียานี้พวกนี้ พระพุทธเจ้าข้า”

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้พระนางมหาปชาบดีโคตมิเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกกา

ลำดับนั้น พระนางมหาปชาบดีโคตมิผู้ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นชัดชวนให้อยากรับไป ปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมิกกา ได้ถวายอภิวัตพระผู้มีพระ ภาค กระทำประทักษิณแล้วเสด็จกลับ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมิกกาเพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายอุปสมบทภิกษุณีทั้งหลาย”

ต่อมา ภิกษุณีเหล่านั้น กล่าวกับพระนางมหาปชาบดีโคตมิดังนี้ว่า “แม่เจ้ายังไม่ได้อุปสมบท แต่ พวกดิฉันอุปสมบทแล้ว เพราะพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ‘ภิกษุทั้งหลายพึงให้อุปสมบทภิกษุณีทั้งหลาย’”

ครั้งนั้น พระนางมหาปชาบดีโคตมิเข้าไปหาท่านพระอานนทถึงที่พัก ครั้นแล้วอภิวัตได้ยืนอยู่ ณ ที่สมควร ได้กราบเรียนท่านพระอานนทดังนี้ว่า “ท่านอานนท ภิกษุณีเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ‘แม่เจ้ายังไม่ได้ อุปสมบท แต่พวกดิฉันอุปสมบทแล้ว เพราะพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุทั้งหลายพึงให้อุปสมบท ภิกษุณีทั้งหลาย’”

ลำดับนั้น ท่านพระอานนท์จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ ที่ประทับ ครั้นแล้วถวายอภิวาท นั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “พระพุทธรูปเจ้าข้าพระนางมหาปชาบดีโคตมีได้กล่าวกับข้าพระองค์อย่างนี้ว่า ‘ท่านอานนท์ ภิกษุทั้งหลายกล่าวกับดิฉันอย่างนี้ว่า แม่เจ้ายังไม่ได้อุปสมบท แต่พวกดิฉันอุปสมบทแล้ว เพราะพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุทั้งหลายพึงให้อุปสมบทภิกษุณีทั้งหลาย’”

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “อานนท์ ในเวลาที่พระนางมหาปชาบดีโคตมีรับครุธรรม ๘ ก็ชื่อว่าได้อุปสมบทแล้ว”^{๑๒}

สรุป

พระนางมหาปชาบดีโคตมี ได้เข้าเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วกราบทูลถามว่า พระนางจะปฏิบัติอย่างไรกับนางสาวกยานีพวกนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงชี้แจงให้พระนางมหาปชาบดีโคตมีเห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแก่งกล้า ปลอดภัยให้สดชื่นร่าเริงด้วยธรรมีกถา จากนั้นพระนางมหาปชาบดีโคตมีได้เสด็จกลับ พระพุทธรูปองค์ทรงแสดงธรรมปรารภเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ตรัสกับภิกษุว่า พระองค์อนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายอุปสมบทภิกษุณีได้ ต่อมาภิกษุณีที่ภิกษุทั้งหลายอุปสมบทให้ ได้ไปกล่าวกับพระนางมหาปชาบดีโคตมีว่า พระองค์ยังไม่ได้อุปสมบท พวกฉันอุปสมบทแล้ว เพราะพระพุทธรูปองค์ทรงบัญญัติว่า ภิกษุทั้งหลายพึงให้อุปสมบทภิกษุณีทั้งหลาย ทำให้พระนางต้องเข้าไปหาพระอานนท์แล้วกราบเรียนเรื่องดังกล่าว จากนั้นพระอานนท์ได้ไปเข้าเฝ้าพระพุทธรูปแล้วกราบทูลเรื่องที่พระนางมหาปชาบดีโคตมีมากราบเรียนเรื่องดังกล่าว พระพุทธรูปจึงตรัสว่า “อานนท์ ในเวลาที่พระนางมหาปชาบดีโคตมีรับครุธรรม ๘ ก็ชื่อว่าได้อุปสมบทแล้ว”

คติธรรม

หลักการสอน ๔ ประการ อธิบายให้เห็นชัด ชวนให้อยากรับไปปฏิบัติ เร้าใจให้อาจหาญแก่งกล้า ปลอดภัยให้สดชื่นร่าเริง

^{๑๒} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๐๔/๓๒๐-๓๒๑.

บทที่ ๗

ปณจสติกกขนธก – หมดว่าด้วยพระอรหันต์ ๕๐๐ องค์

คำว่า ปณจสติก หมายถึง คนจำนวน ๕๐๐ คน ซึ่งจำนวนคนดังกล่าวนี้หมายถึงเหตุการณ์สำคัญในคราวปฐมสังคายนา ที่ประกอบไปด้วยพระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ ดังนั้น คำว่า ปณจสติกกขนธก หรือ ปณจสติกขนธกะ จึงแปลได้ว่า หมดที่ว่าด้วยพระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ อันหมายถึงหมดที่ว่าด้วยเรื่องปฐมสังคายนาภายหลังพุทธปรินิพพาน นั่นเอง แบ่งเป็น ๓ เรื่อง ดังนี้

๑. สังคีตินิทาน ว่าด้วยมูลเหตุการณ์ทำสังคายนาครั้งที่ ๑
๒. ขุทธานุขุททกสิกขาปทกถา ว่าด้วยสิกขาบทเล็กน้อย
๓. พรหมทัตตกถา ว่าด้วยการลงพรหมทัตต

ตัวอย่าง

๑. บาลี

[๔๔๐] อถ โข อายสฺมา มหากัสสปิ สงฺฆิ ญาเปสิ -

“สุณาทู เม อาวุโส สโฆ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลฺลํ, อหิ อานนฺทํ ฌมฺมํ ปุจฺเจยฺยน”ติ.

อายสฺมา อานนฺโท สงฺฆิ ญาเปสิ -

“สุณาทู เม ภนฺเต สโฆ, ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลฺลํ, อหิ อายสฺมา มหากัสสปเณ ฌมฺมํ ปุจฺจฺโฐ วิสฺสขฺเขยฺยน”ติ.

อถ โข อายสฺมา มหากัสสปิ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทวโจ “พรหมชาลํ อาวุโส อานนท กตถ ภาสิตนฺ”ติ ? อนฺตรํ จ ภนฺเต ราชคหิ อนฺตรํ จ นาฬนฺทํ ราชาคาเร อมฺพลภูฏิกายาติ. กิ อารพฺภาติ ? สุปฺปิยญจ ปริพพาขํ พรหมทตฺตญจ มาณวนฺติ. อถ โข อายสฺมา มหากัสสปิ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ พรหมชาลสฺสนิทานมฺปิ ปุจฺฉิม ปุคฺคสมฺปิ ปุจฺฉิ. สามญฺญผลํ ปนาวุโส อานนท กตถ ภาสิตนฺติ ? ราชคเห ภนฺเต ชีวกมพฺพเนติ. เกณ สทฺธินฺติ ? อชาตสตฺตุนา เวเทหิปฺตเตน สทฺธินฺติ. อถ โข อายสฺมา มหากัสสปิ อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ สามญฺญผลสฺสนิทานมฺปิ ปุจฺฉิ, ปุคฺคสมฺปิ ปุจฺฉิ. เอเตเนว อุปาเยน ปญจ นิคาเย ปุจฺฉิ, ปุจฺจฺโฐ ปุจฺจฺโฐ อายสฺมา อานนฺโท วิสฺสขฺเขสิ.^{๑๓}

๒. การแปลคำต่อคำ

๔๔๐. อถ โข – ลำดับนั้นแล/ อายสฺมา – ท่านผู้มีอายุ/ มหากัสสปิ – ชื่อว่าพระมหากัสสปะ/ สงฺฆิ – ยังสงฆ์/ ญาเปสิ – ให้ทราบแล้ว/

“สุณาทู – จงฟัง/ เม – ต่อข้าพเจ้า/ อาวุโส – ดูก่อนท่านผู้มีอายุทั้งหลาย/ สโฆ. – สงฆ์/ ยถิ – ฌมฺมํ/ ปุจฺเจยฺยน – ทั่วสงฆ์/ ปตฺตกถลฺลํ – ความพร้อมกันถึงแล้ว/ อหิ – ข้าพเจ้า/ อานนฺทํ – กับพระอานนท/ ฌมฺมํ – ซึ่งธรรม/ ปุจฺเจยฺยน”นติ. – ฟังสอบถาม”ดังนี้/

อายสฺมา – ท่านผู้มีอายุ/ อานนฺโท – ชื่อว่าอานนท/ สงฺฆิ – ยังสงฆ์/ ญาเปสิ – ให้ทราบแล้ว/

^{๑๓} วิ.จ. (บาลี มหาจุฬาเตปิฎก) ๗/๔๔๐/๒๗๗-๒๗๘.

“สุณาตุ - ขอจงฟัง/ เม - ต่อข้าพเจ้า/ ภนเต - ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย/ สงโฆ. - สงฆ์/ ยทิ - ผีว่า/ สงฆสส - แห่งสงฆ์/ ปตตกลล - ความพร้อมกันถึงแล้ว/ อหิ - ข้าพเจ้า/ อายสมต - อันท่านผู้มีอายุ/ มหากัสสป - ชื่อว่าพระมหากัสสปะ/ รมม - ซึ่งพระธรรม/ ปุฏฐ - ถามแล้ว/ วิสสชเชย”นติ. - ฟังตอบ”ดังนี้/

อล โข - ลำดับนั้นแล/ อายสมา - ท่านผู้มีอายุ/ มหากัสสป - ชื่อว่าพระมหากัสสปะ/ อายสมนต - ท่านผู้มีอายุ/ อานนท - ชื่อว่าอานนท์/ เอตทโวจ [วจน] - ได้กล่าวแล้ว [ซึ่งคำ] นั้น/ “พรหมชาล - พรหมชาลสูตร/ อาวุโส - คู่ก่อนท่านผู้มีอายุ/ อานนท - ชื่อว่าอานนท์/ [ภควตา - อันพระผู้มีพระภาค]/ กตถ - ไหน/ [ฐาเน - ในสถานที่]/ ภาสิต”นติ? - ตรัสไว้แล้ว”ดังนี้/

“อนตรา จ - ในระหว่าง ด้วย/ ภนเต - ข้าแต่ท่านผู้เจริญ/ ราชคห - แห่งกรุงราชคฤห์/ อนตรา จ - ในระหว่าง ด้วย/ นาพนท - แห่งเมืองนาลันทา/ ราชอาณาจักร - ณ ที่พระตำหนักในราชอุทยาน/ อมพลฐิกายา”ติ. - ชื่อว่าอมพลฐิกา”ดังนี้/

“ก - ซึ่งใคร/ อารพภา”ติ? - ทรงปรารภ”ดังนี้/

“สุปปิยญจ - ชื่อว่าสุปปิยะ ด้วย/ ปริพพาชก - ซึ่งปริพาชก/ พรหมมตตญจ - ชื่อว่าพรหมทัต ด้วย/ มาณว”นติ. - ซึ่งมาณพ”ดังนี้/

อล โข - ลำดับนั้นแล/ อายสมา - ท่านผู้มีอายุ/ มหากัสสป - ชื่อว่าพระมหากัสสปะ/ อายสมนต - ท่านผู้มีอายุ/ อานนท - ชื่อว่าอานนท์/ พรหมชาลสส - แห่งพรหมชาลสูตร/ นิทานมปิ - ซึ่งนิทานบ้าง/ ปุจฉิ - ถามแล้ว/ ปุคคัมปิ - ซึ่งบุคคลบ้าง/ ปุจฉิ - ถามแล้ว/

“สามญญผล - สามัญญผลสูตร/ ปนาวุโส - ก็ คู่ก่อนท่านผู้มีอายุ/ อานนท - ชื่อว่าอานนท์/ [ภควตา - อันพระผู้มีพระภาค]/ กตถ - ไหน/ [ฐาเน - ในสถานที่]/ ภาสิต”นติ? - ตรัสไว้แล้ว”ดังนี้/

“ราชคเห - ณ กรุงราชคฤห์/ ภนเต - ข้าแต่ท่านผู้เจริญ/ ชีวกมพวเน”ติ. - ณ วิหารชีวกัมพวัน/ “เกน - ด้วยใคร/ สทธี”นติ? - กับด้วย”ดังนี้/

“อชาตสตตนา - ด้วยพระเจ้าอชาตศัตรู/ เวเทหิบุตร - ผู้เวเทหิบุตร/ สทธี”นติ. - กับด้วย”ดังนี้/

อล โข - ลำดับนั้นแล/ อายสมา - ท่านผู้มีอายุ/ มหากัสสป - ชื่อว่าพระมหากัสสปะ/ อายสมนต - กับท่านผู้มีอายุ/ อานนท - ชื่อว่าอานนท์/ สามญญผลสส - แห่งสามัญญผลสูตร/ นิทานมปิ - ซึ่งนิทานบ้าง/ ปุจฉิ - ถามแล้ว/ ปุคคัมปิ - ซึ่งบุคคลบ้าง/ ปุจฉิ - ถามแล้ว/

เอเตเนว - นี่เหมือนกัน/ อุปาเยน - โดยอุบาย/ ปญจปิ - ๕ นิกายบ้าง/ นิกาย - ซึ่งนิกายทั้งหลาย/ ปุจฉิ. - ถามแล้ว/

[อายสมต - อันท่านผู้มีอายุ/ มหากัสสป - ชื่อว่าพระมหากัสสปะ]/ ปุฏฐ - สอบถามแล้ว/ ปุฏฐ - สอบถามแล้ว/ อายสมา - ท่านผู้มีอายุ/ อานนโท - ชื่อว่าอานนท์/ วิสสชเชสิ. - ตอบแล้ว/

๓. การแปลโดยความ

[๔๔๐] ลำดับนั้น ท่านพระมหากัสสปะประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจาว่า “ท่านทั้งหลาย ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าสงฆ์พร้อมแล้ว ข้าพเจ้าจะสอบถามพระธรรมกับท่านพระอานนท์”

ท่านพระอานนท์จึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจาว่า “ท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าสงฆ์พร้อมแล้ว ข้าพเจ้าอันท่านพระมหากัสสปะถามพระธรรมจะได้ตอบต่อไป”

ลำดับนั้น ท่านพระมหากัสสปะจึงถามท่านพระอานนท์ว่า “ท่านอานนท์ พระผู้มีพระภาคตรัสพรหมชาลสูตร ณ ที่ไหน”

ท่านพระอานนท์ตอบว่า “ณ ที่พระตำหนักในราชอุทยานอัมพลัญญิกา ระหว่างกรุงราชคฤห์และเมืองนาลันทา ขอรับ”

ท่านพระมหากัสสปะถามว่า “ทรงปรารถนาใคร”

ท่านพระอานนท์ตอบว่า “ทรงปรารถนาสุปปียปริพาชกและพรหมทัตมานพ”

จากนั้น ท่านพระมหากัสสปะได้ถามถึงนิทานบ้าง ถามถึงบุคคลบ้างในพรหมชาลสูตร

ท่านพระมหากัสสปะถามต่อไปว่า “ท่านอานนท์ พระผู้มีพระภาคตรัสสามัญผลสูตรที่ไหน”

ท่านพระอานนท์ตอบว่า “ณ ที่วิหารชีวกัมพวัน กรุงราชคฤห์ ขอรับ”

ท่านพระมหากัสสปะถามว่า “ตรัสกับใคร”

ท่านพระอานนท์ตอบว่า “ตรัสกับพระเจ้าอชาตศัตรูเวเทหิบุตร”

จากนั้น ท่านพระมหากัสสปะได้ถามถึงนิทานบ้าง ถามถึงบุคคลบ้าง ในสามัญผลสูตร แล้วถามจนครบทั้ง ๕ นิยาย

ท่านพระมหากัสสปะเป็นผู้ถาม ท่านพระอานนท์เป็นผู้ตอบ^{๑๔}

สรุป

พระมหากัสสปะได้ประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจาว่า เมื่อสงฆ์พร้อมแล้ว ท่านจะสอบถามพระธรรมจากพระอานนท์ ฝ่ายพระอานนท์ก็ได้ประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจาว่า ท่านเมื่อถูกพระมหากัสสปะถามแล้ว ก็จะได้ตอบปัญหา จากนั้นพระมหากัสสปะก็ถามว่า พระพุทธรองค์ทรงแสดงพรหมชาลสูตรที่ไหน พระอานนท์ตอบว่า ที่พระตำหนักในราชอุทยานอัมพลัญญิกา ตั้งอยู่ระหว่างกรุงราชคฤห์กับเมืองนาลันทา ถามว่า ทรงปรารถนาใคร ตอบว่า สุปปียปริพาชกและพรหมทัตมานพ จากนั้นก็ถามถึงต้นเรื่องถามถึงบุคคลในพระสูตรนั้น ต่อมาจึงถาม พระพุทธรองค์ทรงตรัสสามัญผลสูตรที่ไหน ตอบว่า ณ วิหารชีวกัมพวัน กรุงราชคฤห์ ถามว่า ตรัสกับใคร ตอบว่า พระเจ้าอชาตศัตรูเวเทหิบุตร จากนั้นก็ถามถึงต้นเหตุ ถามถึงบุคคล ในสามัญผลสูตร แล้วถามจนครบทั้ง ๕ นิยาย พระมหากัสสปะเป็นผู้ถาม พระอานนท์เป็นผู้ตอบ

คติธรรม

อันความรู้ รู้กระจ่างแต่อย่างเดียว แต่ให้เชี่ยวชาญเถิดจะเกิดผล

^{๑๔} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๔๐/๓๘๐-๓๘๑.

บทที่ ๘

สตตติกกษนุชก – หมวดว่าด้วยพระอรหันต์ ๗๐๐ องค์

คำว่า สตตตติก หมายถึง คนจำนวน ๗๐๐ คน ซึ่งจำนวนคนดังกล่าวนี้หมายถึงเหตุการณ์สำคัญในการสังคายนาครั้งที่ ๒ ที่ประกอบไปด้วยพระอรหันต์ ๗๐๐ องค์ ดังนั้น คำว่า สตตตติกกษนุชก หรือ สตตตติกชั้นรกะ จึงแปลได้ว่า หมวดที่ว่าด้วยพระอรหันต์ ๗๐๐ องค์ อันหมายถึงหมวดที่ว่าด้วยการสังคายนาครั้งที่ ๒ นั้นเอง แบ่งเป็น ๒ ตอน คือ

๑. ปฐมภาณวาร ประกอบด้วย ๗ เรื่อง คือ
 - ๑.๑ เรื่องภิกษุวัชชีบุตรแสดงวัตถุ ๑๐ ประการ
 - ๑.๒ เรื่องพระยสกาภิกษุบุตร
 - ๑.๓ เรื่องผู้ใหญ่บ้านชื่อนมิจูหกะ
 - ๑.๔ เรื่องพระอุปนันทศากยบุตร
 - ๑.๕ เรื่องพระสัมภุตาสรณวาสี
 - ๑.๖ เรื่องภิกษุชาวเมืองปาฐาและทักขิณาชนบท
 - ๑.๗ เรื่องพระเรวตะ
๒. ทุตติยภาณวาร ประกอบด้วย ๔ เรื่อง คือ
 - ๒.๑ เรื่องพระสาฬหะ
 - ๒.๒ เรื่องพระอุตตระ
 - ๒.๓ เรื่องสงฆ์มุ่งจะวินิจฉัยอธิกรณ์
 - ๒.๔ เรื่องพระอชิตะ

ตัวอย่าง

๑. บาลี

[๔๔๗] “เอกมิตฺถิ อวฺโส สมฺมํ ภควา สวตฺถิยํ วิหฺรติ เชตวนเ อนนถปิณฺฑติกสฺส อารามเ. ตตร โห อวฺโส ภควา ภิกฺขุ อามนฺเตสฺส: จตฺตารโหเม ภิกฺขเว จนฺทิมสฺสุริยานํ อุปกฺกิลเสสา, เยหิ อุปกฺกิลเสสเหิ อุปกฺกิลิฏฺฐา จนฺทิมสฺสุริยา น ตปนฺติ, น ภาสนฺติ, น วิโรจนฺติ. กตเม จตฺตารโ ? อพฺภํ ภิกฺขเว จนฺทิมสฺสุริยานํ อุปกฺกิลโส, เยน อุปกฺกิลเสสน อุปกฺกิลิฏฺฐา จนฺทิมสฺสุริยา น ตปนฺติ, น ภาสนฺติ, น วิโรจนฺติ. มหิกกา ภิกฺขเว จนฺทิมสฺสุริยานํ อุปกฺกิลโส เยน อุปกฺกิลเสสน อุปกฺกิลิฏฺฐา จนฺทิมสฺสุริยา น ตปนฺติ, น ภาสนฺติ, น วิโรจนฺติ, ชุมฺโรโข ภิกฺขเว จนฺทิมสฺสุริยานํ อุปกฺกิลโส, เยน อุปกฺกิลเสสน อุปกฺกิลิฏฺฐา จนฺทิมสฺสุริยา น ตปนฺติ, น ภาสนฺติ, น วิโรจนฺติ. ราหุ ภิกฺขเว อสุริณฺโท จนฺทิมสฺสุริยานํ อุปกฺกิลโส, เยน อุปกฺกิลเสสน อุปกฺกิลิฏฺฐา จนฺทิมสฺสุริยา น ตปนฺติ, น ภาสนฺติ, น วิโรจนฺติ. อิมเ โห ภิกฺขเว จตฺตารโ จนฺทิมสฺสุริยานํ อุปกฺกิลเสสา, เยหิ อุปกฺกิลเสสเหิ อุปกฺกิลิฏฺฐา จนฺทิมสฺสุริยา น ตปนฺติ, น ภาสนฺติ, น วิโรจนฺติ. เอวเมว โห ภิกฺขเว จตฺตารโหเม สมณพราหมณานํ อุปกฺกิลเสสา, เยหิ อุปกฺกิลเสสเหิ อุปกฺกิลิฏฺฐา เอเก สมณพราหมณา น ตปนฺติ, น ภาสนฺติ, น วิโรจนฺติ. กตเม จตฺตารโ ? สนฺติ ภิกฺขเว เอเก สมณพราหมณา สุรํ ปิวนฺติ, เมรยํ ปิวนฺติ, สุราเมรยปานา อปปฏิวฺริตา, อยํ ภิกฺขเว ปญฺโหม สมณพราหมณานํ อุปกฺกิลโส, เยน อุปกฺกิลเสสน อุปกฺกิลิฏฺฐา เอเก สมณพราหมณา น ตปนฺติ, น ภาสนฺติ, น วิโรจนฺติ. ปุน จปรํ ภิกฺขเว เอเก สมณพราหมณา เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวนฺติ, เมถุนธมฺมา อปปฏิวฺริตา, อยํ ภิกฺขเว ทุตฺติโย

สมณพราหมณานํ อุปกภิเลโส, เยน อุปกภิเลเสน อุปกภิลิฐฐา เอเก สมณพราหมณา น ตปนฺติ, น ภาสฺนติ, น วิโรจฺนติ. ปุณ จปรํ ภิกฺขเว เอเก สมณพราหมณา ชาตฺรฺพรชตํ สาทิยนฺติ ชาตฺรฺพรชตปฺปฏิกฺคหนา อปฺปฏิวีรตา, อยํ ภิกฺขเว ตติโย สมณพราหมณานํ อุปกภิเลโส, เยน อุปกภิเลเสน อุปกภิลิฐฐา เอเก สมณพราหมณา น ตปนฺติ, น ภาสฺนติ, น วิโรจฺนติ. ปุณ จปรํ ภิกฺขเว เอเก สมณพราหมณา มิจฺฉาซีเวน ซีวิตํ กปฺเปนฺติ, มิจฺฉาซีวา อปฺปฏิวีรตา, อยํ ภิกฺขเว จตฺตโถ สมณพราหมณานํ อุปกภิเลโส, เยน อุปกภิเลเสน อุปกภิลิฐฐา เอเก สมณพราหมณา น ตปนฺติ, น ภาสฺนติ, น วิโรจฺนติ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตารो สมณพราหมณานํ อุปกภิเลสา, येहि อุปกภิเลเสहि อุปกภิลิฐฐา เอเก สมณพราหมณา น ตปนฺติ, น ภาสฺนติ, น วิโรจฺนติ.^{๑๔}

๒. การแปลคำต่อคำ

๔๔๗. “เอกมิตํ – หนึ่ง นี้/ อาวุโส – ดูก่อนท่านผู้มีอายุทั้งหลาย/ สมยํ – ในสมัย/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ สวตฺถิยํ – เขตกรุงสาวัตถี/ วิหฺรติ – ย่อมทรงประทับอยู่/ เชตฺวนเ – ณ วัดพระเชตะวัน/ อนาถปิณฑิกสฺส – ของอนาถปิณฑิกเศรษฐี/ อารามเ. – อันเป็นอาราม/

ตฺตร โข – นั้นแล/ อาวุโส – ดูก่อนท่านผู้มีอายุทั้งหลาย/ ภควา – พระผู้มีพระภาคเจ้า/ ภิกฺขุ – ซึ่งภิกษุทั้งหลาย/ อามนฺเตสิ – รับสั่งเรียกแล้ว/

‘จตฺตารมเ – ๔ ประการ เหล่านี้/ ภิกฺขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ จนฺทิมสฺสุริยานํ – แห่งดวงจันทร์ และดวงอาทิตย์ทั้งหลาย/ อุปกภิเลสา – สิ่งมัวหมองทั้งหลาย/ येहि – เหล่าใด/ อุปกภิเลเสहि – เพราะสิ่งมัวหมองทั้งหลาย/ อุปกภิลิฐฐา – มัวหมองแล้ว/ จนฺทิมสฺสุริยา – ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ทั้งหลาย/ น ตปนฺติ – ย่อมไม่ส่องแสง/ น ภาสฺนติ – ย่อมไม่สว่าง/ น วิโรจฺนติ. – ย่อมไม่รุ่งเรือง/

กตเม – เหล่าไหนบ้าง/ จตฺตารो? – ๔ ประการ?/

อพภํ – เมฆ/ ภิกฺขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ จนฺทิมสฺสุริยานํ – แห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ทั้งหลาย/ อุปกภิเลโส – เป็นสิ่งมัวหมอง/ เยน – อันใด/ เพราะสิ่งมัวหมอง/ อุปกภิลิฐฐา – มัวหมองแล้ว/ จนฺทิมสฺสุริยา – ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ทั้งหลาย/ น ตปนฺติ – ย่อมไม่ส่องแสง/ น ภาสฺนติ – ย่อมไม่สว่าง/ น วิโรจฺนติ. – ย่อมไม่รุ่งเรือง/

มทิกา – หมอก/ ภิกฺขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ จนฺทิมสฺสุริยานํ – แห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ทั้งหลาย/ อุปกภิเลโส – เป็นสิ่งมัวหมอง/ เยน – อันใด/ เพราะสิ่งมัวหมอง/ อุปกภิลิฐฐา – มัวหมองแล้ว/ จนฺทิมสฺสุริยา – ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ทั้งหลาย/ น ตปนฺติ – ย่อมไม่ส่องแสง/ น ภาสฺนติ – ย่อมไม่สว่าง/ น วิโรจฺนติ. – ย่อมไม่รุ่งเรือง/

ฐมฺโรโข – ควันและฝุ่นละออง/ ภิกฺขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ จนฺทิมสฺสุริยานํ – แห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ทั้งหลาย/ อุปกภิเลโส – เป็นสิ่งมัวหมอง/ เยน – อันใด/ เพราะสิ่งมัวหมอง/ อุปกภิลิฐฐา – มัวหมองแล้ว/ จนฺทิมสฺสุริยา – ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ทั้งหลาย/ น ตปนฺติ – ย่อมไม่ส่องแสง/ น ภาสฺนติ – ย่อมไม่สว่าง/ น วิโรจฺนติ. – ย่อมไม่รุ่งเรือง/

ราหู – ราหู/ ภิกฺขเว – ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ อสุรินฺโท – ผู้เป็นจอมอสูร/ จนฺทิมสฺสุริยานํ – แห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ทั้งหลาย/ อุปกภิเลโส – เป็นสิ่งมัวหมอง/ เยน – อันใด/ เพราะสิ่งมัวหมอง/ อุปกภิลิฐฐา – มัวหมองแล้ว/ จนฺทิมสฺสุริยา – ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ทั้งหลาย/ น ตปนฺติ – ย่อมไม่ส่องแสง/ น ภาสฺนติ – ย่อมไม่สว่าง/ น วิโรจฺนติ. – ย่อมไม่รุ่งเรือง/

^{๑๔} วิ.จ. (บาลี มหาจุฬาเตปิฎก) ๗/๔๔๗/๒๘๘-๒๘๙.

อิเม โข - เหล่านี้แล/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ จตตารโ - ๔ ประการ/ จนทิมสุริยาน - แห่งดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ทั้งหลาย/ อุปกภิเลสา - สิ่งมัวหมองทั้งหลาย/ เยธิ - เหล่าใด/ อุปกภิเลเสติ - เพราะสิ่งมัวหมองทั้งหลาย/ อุปกภิลิฏฐา - มัวหมองแล้ว/ จนทิมสุริยา - ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ทั้งหลาย/ น ตปนติ - ย่อมไม่ส่องแสง/ น ภาสนติ - ย่อมไม่สว่าง/ น วิโรจนติ. - ย่อมไม่รุ่งเรือง/

เอวเมว โข - ฉะนั้นเหมือนกันแล/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ จตตารโ - ๔ ประการ เหล่านี้/ สมณพราหมณาน - แห่งสมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/ อุปกภิเลสา - สิ่งมัวหมองทั้งหลาย/ เยธิ - เหล่าใด/ อุปกภิเลเสติ - เพราะสิ่งมัวหมองทั้งหลาย/ อุปกภิลิฏฐา - มัวหมองแล้ว/ เอเก - พวกหนึ่ง/ สมณพราหมณา - สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/ น ตปนติ - ย่อมไม่สง่า/ น ภาสนติ - ย่อมไม่ผ่องใส/ น วิโรจนติ. - ย่อมไม่รุ่งเรือง/

กตเม - เหล่าไหนบ้าง/ จตตารโ? - ๔ ประการ?/

สนติ - มีอยู่/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ เอเก - พวกหนึ่ง/ สมณพราหมณา - สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/ สฺร - ซึ่งสุรา/ ปิวนติ - ย่อมดื่ม/ เมรย - ซึ่งเมรัย/ ปิวนติ - ย่อมดื่ม/ สุราเมรยปนา - จากการดื่มสุราและเมรัย/ อปปฏิวิรตา - เป็นผู้ไม่เว้นขาดแล้ว/

อัย - นี้/ [อุปกภิเลโส - สิ่งมัวหมอง]/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ปฐโม - ประการที่ ๑/ สมณพราหมณาน - แห่งสมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/ อุปกภิเลโส - เป็นสิ่งมัวหมอง/ เยน - อันใด/ อุปกภิเลเสน - เพราะสิ่งมัวหมอง/ อุปกภิลิฏฐา - มัวหมองแล้ว/ เอเก - พวกหนึ่ง/ สมณพราหมณา - สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/ น ตปนติ - ย่อมไม่สง่า/ น ภาสนติ - ย่อมไม่ผ่องใส/ น วิโรจนติ. - ย่อมไม่รุ่งเรือง/

ปุณ - อีก/ จปร [ปพพิ] - ก็ [ข้อ] อื่น/ [อตติ - มีอยู่]/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/

เอเก - พวกหนึ่ง/ สมณพราหมณา - สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/ เมถุน - อันเป็นของคนคู่/ รมม - ซึ่งธรรม/ ปฏิสวนติ - ย่อมเสพ/ เมถุนธมมา - จากธรรมอันเป็นของคนคู่/ อปปฏิวิรตา - เป็นผู้ไม่เว้นขาดแล้ว/

อัย - นี้/ [อุปกภิเลโส - สิ่งมัวหมอง]/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ทติโย - ประการที่ ๒/ สมณพราหมณาน - แห่งสมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/ อุปกภิเลโส - เป็นสิ่งมัวหมอง/ เยน - อันใด/ อุปกภิเลเสน - เพราะสิ่งมัวหมอง/ อุปกภิลิฏฐา - มัวหมองแล้ว/ เอเก - พวกหนึ่ง/ สมณพราหมณา - สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/ น ตปนติ - ย่อมไม่สง่า/ น ภาสนติ - ย่อมไม่ผ่องใส/ น วิโรจนติ. - ย่อมไม่รุ่งเรือง/

ปุณ - อีก/ จปร [ปพพิ] - ก็ [ข้อ] อื่น/ [อตติ - มีอยู่]/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/

เอเก - พวกหนึ่ง/ สมณพราหมณา - สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/ ชาตรุปรชต - ซึ่งทองและเงิน/ สาทียนติ - ย่อมยินดี/ ชาตรุปรชตปฏิกคหณา - จากการยินดีทองและเงิน/ อปปฏิวิรตา - เป็นผู้ไม่เว้นขาดแล้ว/

อัย - นี้/ [อุปกภิเลโส - สิ่งมัวหมอง]/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ ตติโย - ประการที่ ๓/ สมณพราหมณาน - แห่งสมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/ อุปกภิเลโส - เป็นสิ่งมัวหมอง/ เยน - อันใด/ อุปกภิเลเสน - เพราะสิ่งมัวหมอง/ อุปกภิลิฏฐา - มัวหมองแล้ว/ เอเก - พวกหนึ่ง/ สมณพราหมณา - สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/ น ตปนติ - ย่อมไม่สง่า/ น ภาสนติ - ย่อมไม่ผ่องใส/ น วิโรจนติ. - ย่อมไม่รุ่งเรือง/

ปุณ - อิก/ จปร [ปพพิ] - ก็ [ข้อ] อื่น/ [อติ - มีอยู่]/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/
เอเก - พวกหนึ่ง/ สมณพราหมณา - สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/ มิจจาชีเวน - ด้วยมิจจาชีพ/
ชีวิต - ซึ่งชีวิต/ กปเปติ - ย่อมสำเร็จ/ มิจจาชีวา - จากมิจจาชีพ/ อปปฏิวิรตา - เป็นผู้ไม่เว้นขาดแล้ว/
อย - นี่/ [อุปกิเลส - สิ่งมัวหมอง]/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ จตุตโ - ประการที่ ๔/
สมณพราหมณานิ - แห่งสมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/ อุปกิเลส - เป็นสิ่งมัวหมอง/ เยน - อันใด/
อุปกิเลสเณ - เพราะสิ่งมัวหมอง/ อุปกิเลสสุ - มัวหมองแล้ว/ เอเก - พวกหนึ่ง/ สมณพราหมณา - สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/
น ตปติ - ย่อมไม่สง่า/ น ภาสนติ - ย่อมไม่ผ่องใส/ น วิโรจติ - ย่อมไม่รุ่งเรือง/
อิม โข - เหล่านี้แล/ ภิกขเว - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย/ จตุตโร - ๔ ประการ/ สมณพราหมณานิ - แห่งสมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/
อุปกิเลส - สิ่งมัวหมองทั้งหลาย/ เยหิ - เหล่าใด/ อุปกิเลสเห - เพราะสิ่งมัวหมองทั้งหลาย/
อุปกิเลสสุ - มัวหมองแล้ว/ เอเก - พวกหนึ่ง/ สมณพราหมณา - สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย/
น ตปติ - ย่อมไม่สง่า/ น ภาสนติ - ย่อมไม่ผ่องใส/ น วิโรจติ - ย่อมไม่รุ่งเรือง’

๓. การแปลโดยความ

[๔๔๗] (ท่านพระยสภากัณทกบุตรกล่าวต่อไปว่า) ท่านทั้งหลาย สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกคหบดี เขตกรุงสาวัตถี

พระผู้มีพระภาครับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลาย สิ่งมัวหมองที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์มัวหมอง ไม่ส่องแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง ๔ ประการ

สิ่งมัวหมอง ๔ ประการคือ

๑. เมฆเป็นสิ่งมัวหมองที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ มัวหมอง ไม่ส่องแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง

๒. หมอกเป็นสิ่งมัวหมองที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ มัวหมอง ไม่ส่องแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง

๓. ควันและฝุ่นละอองเป็นสิ่งมัวหมองที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ มัวหมอง ไม่ส่องแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง

๔. ราหูผู้เป็นจอมอสูรเป็นสิ่งมัวหมองที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์ มัวหมอง ไม่ส่องแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง

ภิกษุทั้งหลาย สิ่งมัวหมองที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์มัวหมอง ไม่ส่องแสง ไม่สว่าง ไม่รุ่งเรือง ๔ ประการเหล่านี้แล

เช่นเดียวกัน ภิกษุทั้งหลาย อุปกิเลสเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมัวหมอง ไม่สง่า ไม่ผ่องใส ไม่รุ่งเรือง ๔ ประการนี้

อุปกิเลส ๔ ประการคือ

๑. ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกหนึ่งดื่มสุรา และเมรัย ไม่เว้นขาดจากการดื่มสุราและเมรัย

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นอุปกิเลสที่เป็นเหตุให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมัวหมอง ไม่สง่า ไม่ผ่องใส ไม่รุ่งเรือง ประการที่ ๑

๒. ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกหนึ่งเสพเมถุนธรรม ไม่เว้นขาดจากการเสพเมถุนธรรม

ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นอุปกิเลสที่เป็นเหตุให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมัวหมอง ไม่สง่า ไม่ผ่องใส ไม่รุ่งเรือง ประการที่ ๒

๓. ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกหนึ่งยินดีทองและเงิน ไม่เว้นขาดจากการยินดีทองและเงิน
ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นอุปกิเลสที่เป็นเหตุให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมัวหมอง ไม่สง่า ไม่ผ่องใส ไม่
รุ่งเรือง ประการที่ ๓
๔. ภิกษุทั้งหลาย สมณพราหมณ์พวกหนึ่งดำเนินชีวิตด้วยมิจฉาชีพ ไม่เว้นขาดจากมิจฉาชีพ
ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นอุปกิเลสที่เป็นเหตุให้สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมัวหมอง ไม่สง่า ไม่ผ่องใส ไม่
รุ่งเรือง ประการที่ ๔”^{๑๖}

สรุป

พระยศกาทันทุตร เป็นผู้กล่าวธรรมว่าเป็นอธรรม ธรรมว่าเป็นธรรม สิ่งที่ว่าวินัยก็ว่าวินัย วินัยก็
ว่าวินัย แต่ถูกกล่าวหาว่าด่าอุบาสกอุบาสิกาที่มีศรัทธา ทำให้หมดศรัทธา ท่านจึงได้กล่าวเรื่องนี้ว่า สมัยหนึ่ง
พระพุทธองค์ทรงประทับอยู่ ณ พระเชตวัน เขตกรุงสาวัตถี ทรงตรัสถึงสิ่งที่เป็นเหตุทำให้ดวงจันทร์ดวงอาทิตย์
มัวหมอง ไม่ส่องแสง ไม่สว่าง ๔ ประการ คือ ๑.เมฆ ๒.หมอก ๓.ควันและฝุ่นละออง และ ๔.ราหูผู้เป็นจอม
อสูร เช่นเดียวกับ อุปกิเลสอันเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์มัวหมอง ไม่สง่า ไม่ผ่องใส ไม่รุ่งเรือง ๔ ประการ คือ
๑. ต้มสุราเมรัย ไม่เว้นขาดจากการต้มสุราเมรัย ๒. เสพเมถุนธรรม ไม่เว้นขาดจากการเสพเมถุนธรรม ๓. ยินดี
เงินและทอง ไม่เว้นขาดจากการยินดีเงินและทอง ๔. ดำเนินชีวิตด้วยมิจฉาชีพ ไม่เว้นขาดจากมิจฉาชีพ

คติธรรม

สุรา เมถุน เงินทอง และมิจฉาชีพ ทำให้สมณพราหมณ์มัวหมอง ไม่สง่า ไม่รุ่งเรือง

^{๑๖} วิ.จู. (ไทย) ๗/๔๔๗/๓๙๕-๓๙๗.